REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

UNISVET
uvajanje novih izobraževalnih programov na področju storitev

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Bernarda Kuzma

DELOVNA RAZMERJA IN CIVILNO PRAVO

Program: EKONOMSKI TEHNIK
Modul: Sodobno gospodarstvo
Vsebinski sklop: PRAVNOORGANIZACIJSKI VIDIKI POSLOVANJA

Ljubljana, maj 2011

Srednje strokovno izobraževanje

Program: **Ekonomski tehnik**
Modul: **Sodobno gospodarstvo**
Vsebinski sklop: **Pravnoorganizacijski vidiki poslovanja**

Naslov učnega gradiva
Delovna razmerja in civilno pravo

Ključne besede: **delavec, delodajalec, stranke, pravice, dolžnosti, pogodba o zaposlitvi, odgovornost, obligacije, pogodba.**

Seznam kompetenc, ki jih zajema učno gradivo:
POVP1 **Razumevanje pravnih temeljev poslovanja gospodarskih družb.**
POVP2 **Razvijanje racionalnosti in delovne odgovornosti v postopkih ustanovitve in prenehanja gospodarskih družb.**
POVP3 **Ravnanje skladno z načelom avtonomije volje pravnih subjektov v civilnopravnih razmerjih in z načeli obligacijskega prava.**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

347(075.3)(0.034.2)
349.22(075.3)(0.034.2)

KUZMA, Bernarda
Delovna razmerja in civilno pravo [Elektronski vir] / Bernarda Kuzma. - El. knjiga. - Ljubljana : GZS, Center za poslovno usposabljanje, 2011. - (Srednje strokovno izobraževanje. Program Ekonomski tehnik. Modul Sodobno gospodarstvo. Vsebinski sklop Pravnoorganizacijski vidiki poslovanja)

Način dostopa (URL): http://www.unisvet.si/index/index/activityld/44.
- Projekt UNISVET

ISBN 978-961-6413-69-5

256659968

Avtorica: **Bernarda Kuzma**
Recenzentka: **Darja Vidovič**
Lektorica: **Boža Ivanuša Trajbarič**

Založnik: **GZS Ljubljana, Center za poslovno usposabljanje**
Projekt unisVET
URL: http://www.unisvet.si/index/index/activityld/44

Kraj in datum: **Ljubljana, maj 2011**

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons:
Priznanje avtorstva – Nekomercialno - Deljenje pod enakimi pogoji.

Učno gradivo je nastalo v okviru projekta unisVET Uvajanje novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju s področja storitev za obdobje 2008-2012, ki ga sofinancirata Evropska unija preko Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007– 2013.
Razvojne prioritete: Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja, prednostna usmeritev: izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.
Vsebina gradiva v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino nosi avtor.

NAGOVOR AVTORICE

Učno gradivo je namenjeno dijakom in učiteljem kot pripomoček pri vsebinskem sklopu Pravnoorganizacijski vidiki poslovanja v okviru modula Sodobno gospodarstvo. Sestavljeno je tako, da omogoča povezovanje teoretičnega, praktičnega in splošnega znanja z namenom razvijati kompetence za vseživljenjsko učenje. Obravnava dva zaokrožena pravna področja, in sicer delovna razmerja in civilno pravo kot najobsežnejšo pravno panogo celotnega pravnega sistema. Navedene pravne panoge so predstavljene zelo strnjeno in poenostavljeno in usmerjajo k iskanju dodatnih informacij. Delovna razmerja poskušajo podati temeljne smernice za zavedanje pravic, obveznosti in odgovornosti, ki izhajajo iz delovnega razmerja. Civilno pravo daje poudarek avtonomiji pravnega razmerja, prepoznavanju osnovnih stvarno pravnih pravic, dednega prava in obligacijskega prava. Poglavje o obligacijskih razmerjih se prepleta z modulom Poslovanje podjetij, zato so v gradivu podane le iztočnice za medpredmetno povezovanje.

Vsako poglavje v gradivu vsebuje osnovna teoretična znanja z elementi delovnih listov. Naloge so strukturirane tako, da omogočajo preveriti znanje in razumevanje bistvenih učnih vsebin.
Namenjene so predvsem diskusiji, reševanju problemskih vprašanj in učitelju omogočajo izbiro različnih metod in oblik dela. Navedene so tudi spletne povezave, ki dijaku omogočajo, da sam poišče ustrezne informacije in pravne vire, ki so potrebni za razumevanje in uporabnost pridobljenega znanja.

Želim vam, da bi učni pripomoček čim bolj prispeval k razvijanju delovne odgovornosti, samostojnemu in odgovornemu ravnanju v obligacijskih razmerjih pri sklepanju poslov, zavedanju pavic in delovnih obveznosti na poklicnem področju ter uspešnemu reševanju civilnopravnih razmerij v vsakdanjem življenju.

Avtorica

Bernarda Kuzma

	Ime modula	Oznaka	**SODOBNO GOSPODARSTVO**
1.	vsebinski sklop	RDG	Razvoj in delovanje gospodarstva
2.	vsebinski sklop	GD	Gospodarske dejavnosti
3.	vsebinski sklop	PRAK	Temelji pravne kulture
4.	vsebinski sklop	POVP	Pravnoorganizacijski vidiki poslovanja

KAZALO

1 DELOVNA RAZMERJA 1

1.1 Pojem in pravno urejanje delovnega razmerja 1
1.2 Sklenitev pogodbe o zaposlitvi 4
1.3 Obveznosti pogodbenih strank 8
1.4 Posebnosti pogodb o zaposlitvi glede delovnega časa 9
1.5 Prenehanje pogodbe o zaposlitvi 11
1.6 Pravice, obveznosti in odgovornosti iz delovnega razmerja 18
1.7 Varstvo nekaterih kategorij delavcev 22
1.8 Varstvo pravic delavcev 24

2 POJEM IN ZNAČILNOSTI CIVILNEGA PRAVA 26

3 STVARNO PRAVO 28

3.1 Pojem stvarnega prava in stvari 28
3.2 Posest 29
3.3 Lastninska pravica 31
3.4 Zastavna pravica 35
3.5 Služnosti 36
3.6 Druge stvarne pravice 38
3.7 Kataster in zemljiška knjiga 39

4 DEDNO PRAVO 41

4.1 Pojem dednega prava 41
4.2 Dedovanje na podlagi zakona 41
4.3 Dedovanje na podlagi oporoke 43
4.4 Prehod zapuščine na dediče 45

5 OBLIGACIJSKO PRAVO 48

5.1 Pojem in vrste obveznosti 48
5.2 Nastanek obveznosti 50
5.2.1 Pogodbe 51
5.2.2 Odškodninske obveznosti 56
5.3 Prenehanje obveznosti 60
5.4 Obligacijske pogodbe 62

6 LITERATURA IN VIRI 66

Pomen simbolov v gradivu.

	Misel za poglobljeno razmišljanje, ki vodi k uresničevanju učnih ciljev.
	Posebej pomembno, da si zapomnite.
	Vprašanja in naloge za ponavljanje, utrjevanje in preverjanje znanja.
	Možnost medpredmetnih povezav.
	Internetna povezava.
	Odgovorite na vprašanja, rešite oziroma dopolnite sami ali s pomočjo učiteljevega pojasnjevanja. Pomagajte si z ustreznimi pravnimi viri in literaturo.
	Naloga za razpravo oziroma diskusijo po metodi argumentiranja, primerna za skupinsko delo. Možnost projektnega dela.
	Naloga, ki jo lahko naredite doma.

Viri simbolov: www.photaci.com, www.allsportmedical.co.uk, www.fotosearch.com, www.shutterstock.com, www.flickr.com, www.fotosearch.com, www.dreamstime.com, www.secondpicture.com, www.netlaw.com

1 DELOVNA RAZMERJA

	Kdor devet let dobro služi, deseto pa slabo, je bil deset let slab služabnik. **(Italijanski pregovor)** Ste kdaj razmišljali, koliko svojega časa preživi delavec na delovnem mestu? Gotovo ste se že s starši ali drugimi zaposlenimi osebami pogovarjali o tem, kako je bilo v službi. Morda ste celo prisluhnili njihovim težavam, s katerimi se soočajo na delovnem mestu ali pri iskanju zaposlitve. Tudi sami se boste prej ko slej zaposlili. Pomembno dejstvo, ki se ga moramo zavedati je, da je delavec v delovnem razmerju šibkejša stranka. Prav zato je dobro, da se seznanimo z nekaterimi temeljnimi sestavinami delovnega razmerja.

1.1 Pojem in pravno urejanje delovnega razmerja

Delovna razmerja sodijo v posebno, samostojno pravno panogo, to je **delovno pravo**. Del delovnega prava je **uslužbensko pravo**, ki ureja posebnosti delovnih razmerij, pri katerih so delodajalec država, lokalna skupnost in druge osebe javnega prava (v nadaljevanju se bomo omejili na delovno pravo). Delovnega prava ne moremo uvrstiti niti v zasebno, niti v javno pravo, čeprav se v primerih sklepanja, veljavnosti in prenehanja in drugih vprašanj smiselno uporabljajo pravila civilnega prava.

Delovno razmerje je pravno razmerje med dvema strankama, to je med delavcem in delodajalcem, v katerem se delavec prostovoljno vključi v organiziran delovni proces delodajalca in v njem za plačilo, osebno, nepretrgano opravlja delo po njegovih navodilih in pod njegovim nadzorstvom. **Delavec** je vedno fizična oseba, **delodajalec** pa je fizična *(npr. samostojni podjetnik)* in pravna oseba. V imenu delodajalca, ki je pravna oseba, vedno nastopa njegov zastopnik.

Pravni viri, ki urejajo delovna razmerja, so:

- mednarodni pravni akti,
- Ustava Republike Slovenije,

- zakoni,
- kolektivne pogodbe,
- splošni (interni) akti delodajalca.

Delovno razmerje je urejeno s številnimi mednarodnimi pravnimi viri, predvsem z:

- akti Organizacije združenih narodov (OZN), med njimi Splošna deklaracija o človekovih pravicah iz leta 1948, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah ter različne konvencije,
- akti Mednarodne organizacije dela (ILO), v okviru katere so bila sprejeta številna priporočila in konvencije, ki jih je ratificirala tudi naša država (npr. o nočnem delu žensk, varstvo materinstva idr.),
- akti Sveta Evrope, npr. Evropska konvencija o človekovih pravicah, Evropska socialna listina,
- akti Evropske unije (Direktive EU).

Pri urejanju delovnega razmerja je treba upoštevati **ustavo** kot najvišji akt države, podrobnejša ureditev je prepuščena zakonodaji**.** Najpomembnejši je **Zakon o delovnih razmerjih (ZDR)**.

Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200242&stevilka=2006

Pomembni so tudi predpisi, ki se nanašajo na varnost in zdravje pri delu, na sodelovanje delavcev pri upravljanju, na starševsko varstvo in družinske prejemke, brezposelne in invalidne osebe idr.

Vir: http://www.uradni-list.si/1/content?id=20632
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200742&stevilka=2286
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200197&stevilka=4794
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=1999106&stevilka=4965

Zakon o delovnih razmerjih ureja **individualna razmerja** med delavcem in delodajalcem na podlagi pogodbe o zaposlitvi. **Namen zakona** je preprečevanje brezposelnosti, vključevanje delavcev v delovni proces in zagotavljanje usklajenega poteka tega procesa, pri čemer se upošteva pravica delavcev do svobode dela, dostojanstva in varujejo interesi delavcev v delovnem razmerju. Pri tem gre za prepletenost interesov **delavcev** – njihovi predstavniki so sindikati, ki se zavzemajo za čim večjo socialno varnost, **delodajalcev** – njihov predstavnik je

Gospodarska (ali Obrtna) zbornica RS, katerih cilj je čim večja tržna konkurenčnost gospodarstva, in **vlade** kot predstavnika države.

Zakon **enotno** ureja vsa delovna razmerja med delavci in delodajalci, če ni s posebnim zakonom določeno drugače, torej velja tudi za zaposlene v državnih organih, lokalnih skupnostih in zavodih, drugih organizacijah in pri zasebnikih, ki opravljajo javno službo.
Pomembno je še omeniti, da zakon **omejuje avtonomijo pogodbenih strank** s tem, ko določa, da sta delodajalec in delavec zavezana pri sklepanju in prenehanju delovnega razmerja in v času njegovega trajanja upoštevati zakone, ratificirane mednarodne pogodbe, druge predpise, kolektivne pogodbe in splošne akte delodajalca. Pri tem naj poudarimo, da nižji pravni akt ne more dati manj pravic kot višji pravni akt. S pogodbo o zaposlitvi, kolektivno pogodbo in splošnimi akti delodajalca se torej lahko določijo pravice, ki so za delavca ugodnejše, kot jih določa zakon. **Kolektivne pogodbe**, ki se sklepajo na vseh področjih gospodarskih in negospodarskih dejavnosti, imajo poseben pomen, saj so odraz dogovarjanja in usklajevanja stališč med socialnimi partnerji.

NALOGA 1

				Povezava z modulom Sodobno gospodarstvo – Temelji pravne kulture.

a) V II. in III. poglavju Ustave Republike Slovenije poiščite določbe, ki se nanašajo na varstvo pravic delavcev. Poiščite in naštejte tudi nekaj mednarodnih dokumentov, ki zavezujejo Slovenijo in diskutirajte o njihovi vsebini.

_____

_____

_____

b) Na podlagi predznanja o formalnih virih prava razvrstite pravne akte na področju delovnega prava po načelu hierarhije. Najvišji pravni akt: _____

_____

1.2 Sklenitev pogodbe o zaposlitvi

Delovno razmerje se sklene s pogodbo o zaposlitvi (POZ), na podlagi katere mora delodajalec delavca prijaviti v obvezno socialno zavarovanje in mu v 15 dneh od nastopa dela izročiti fotokopijo prijave. Pravice, obveznosti in odgovornosti iz delovnega razmerja in vključitev v socialno zavarovanje se začnejo uresničevati **z dnem nastopa dela,** dogovorjenim v pogodbi o zaposlitvi. Če datum nastopa dela ni določen, pa se za datum nastopa dela šteje datum sklenitve pogodbe. Delavčeve pravice, obveznosti in odgovornosti se začnejo uresničevati z datumom nastopa dela tudi, če delavec tega dne iz opravičenih razlogov ne začne delati *(npr. zaradi letnega dopusta, izobraževanja idr.)*. Pogodba o zaposlitvi je sklenjena za **nedoločen čas**; če v njej ni pisno določen čas trajanja oziroma če pogodba za določen čas ni bila sklenjena v pisni obliki ob nastopu dela, se domneva, da je pogodba sklenjena za nedoločen čas.

Pogodba o zaposlitvi se sklene v **pisni obliki**. Če pogodba ni sklenjena v pisni obliki, to še ne pomeni neveljavnosti pogodbe. V primeru spora o obstoju delovnega razmerja se *domneva*, da delovno razmerje obstaja, če delavec opravlja delo za delodajalca po pogodbi v dobri veri in obstajajo elementi delovnega razmerja.

Pogodbo o zaposlitvi je sposobna skleniti oseba, ki je dopolnila **15 let starosti** in izpolnjuje **pogoje za opravljanje dela,** ki jih določa zakon ali kolektivna pogodba ali jih zahteva sam delodajalec. Če sklene pogodbo o zaposlitvi oseba, ki še ni dopolnila 15 let starosti, je pogodba nična.

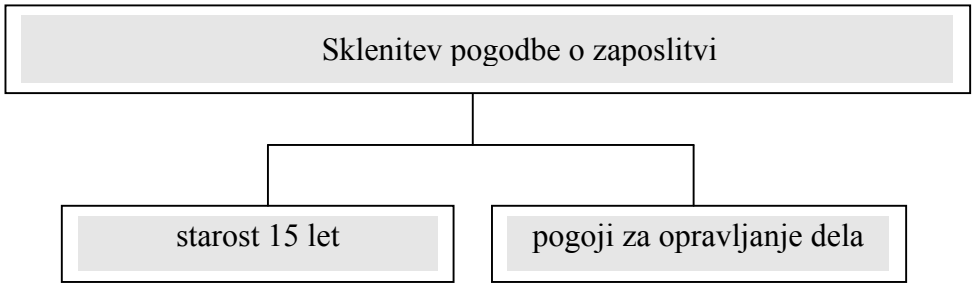

Delodajalec ima pravico do proste odločitve o tem, s katerim kandidatom, ki izpolnjuje pogoje za opravljanje dela, bo sklenil pogodbo o zaposlitvi, seveda ob upoštevanju zakonskih prepovedi (npr. varstvo mladine, starševstvo idr.).

Pri sklepanju pogodb o zaposlitvi mora delodajalec prosta delovna mesta **obvezno objaviti** v uradnih prostorih Republiškega zavoda za zaposlovanje, lahko pa tudi v sredstvih javnega obveščanja. V objavi mora navesti **pogoje za opravljanje dela in rok za prijavo,** ki ne sme biti krajši od petih dni.

Brez javne objave se lahko pogodba sklene le izjemoma, če gre za: sklenitev nove pogodbe med delavcem in delodajalcem, za delodajalčevega štipendista, za zaposlitev invalidov, za delo, ki po svoji naravi traja le določen čas (največ tri mesece) idr.

Pri zaposlovanju je **prepovedana vsakršna diskriminacija.** Pri **izbiri kandidata** je delodajalec zavezan enako obravnavati moške in ženske. V primeru kršitve prepovedi diskriminacije je delodajalec delavcu in tudi iskalcu zaposlitve odškodninsko odgovoren.

Delodajalec sme od kandidata **zahtevati predložitev dokazil** o izpolnjevanju pogojev za opravljanje dela, ne sme pa od njega zahtevati podatkov, ki niso v neposredni zvezi z delom na delovnem mestu. Prav tako ne sme pogojevati sklenitve pogodbe s pridobitvijo zasebnih podatkov delavca ali z dodatnimi pogoji *(npr. prepoved nosečnosti)*. Kandidat tudi ni zavezan odgovarjati na vprašanja, ki niso v neposredni zvezi z opravljanjem dela. Zakon torej daje poudarek večji varnosti zasebnosti kandidata.

Pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi ima delodajalec pravico, da **preizkusi znanje oziroma sposobnosti kandidatov** *(npr. s testi)* za opravljanje dela in kandidata na lastne stroške napoti na predhodni zdravstveni pregled, če želi ugotoviti njegove zdravstvene sposobnosti za opravljanje dela na delovnem mestu.

poslovni-bazar.si

gbd.si

Kandidat je zavezan pri sklepanju pogodbe predložiti delodajalcu dokazila o izpolnjevanju pogojev za opravljanje dela in ga seznaniti o vseh dejstvih, ki so pomembna za opravljanje njegovega dela *(npr. bolezni in drugih okoliščinah, ki mu onemogočajo ali ga omejujejo pri*

izvrševanju obveznosti iz pogodbe). Če kandidat **ni bil izbran**, ga mora delodajalec o tem obvestiti v osmih dneh po sklenitvi pogodbe in mu na njegovo zahtevo vrniti vse dokumente.

Pogodba o zaposlitvi mora vsebovati naslednje obvezne sestavine:

- podatke o pogodbenih strankah,
- datum nastopa dela,
- kraj opravljanja dela,
- naziv delovnega mesta in opis dela po pogodbi o zaposlitvi,
- čas trajanja pogodbe, če gre za delovno razmerje za določen čas,
- podatke o dnevnem in tedenskem rednem delovnem času in razporeditvi delovnega časa,
- določilo, ali gre za delovno razmerje s polnim ali krajšim delovnim časom,
- določilo o osnovni plači in druge elemente za določanje plače ter način izplačevanja,
- letni dopust,
- dolžino odpovednih rokov,
- navedbo kolektivnih pogodb, ki zavezujejo delodajalca, oziroma navedbo njegovih splošnih aktov,
- druge pravice in obveznosti v skladu z zakonom (npr. konkurenčno klavzulo).

NALOGA 1

Preberite primer objave in rešite nalogo.

Pomlad, d. o. o.
Nova ulica 1
1000 Ljubljana

vabi k sodelovanju
KOMERCIALISTA
za nabavno področje

Pogoji:
- VI. stopnja strokovne izobrazbe,
- 3 leta delovnih izkušenj na podobnih delih,
- starost od 25 do 35 let,
- sposobnost komuniciranja,
- aktivno znanje angleškega jezika,
- vozniški izpit B kategorije,
- kandidat naj bo moškega spola.

Z izbranim kandidatom bomo sklenili delovno razmerje za nedoločen čas s 3-mesečnim poskusnim delom. Prijave z dokazili in življenjepisom pošljite v 5 dneh po objavi na naslov: Pomlad, d. o. o., Nova ulica 1, 1000 Ljubljana.

a) V navedenem primeru oglasa poiščite obvezne pogoje za sklenitev delovnega razmerja in morebitne pogoje, ki pomenijo diskriminacijo pri zaposlovanju. Sestavine tudi analizirajte.

_____

_____

_____

b) Sledite spletni povezavi in poiščite vzorec pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas. Na podlagi podatkov iz objave vpišite v obrazec ustrezne podatke.
Vir: http://www.zdops.si/UserFiles/File/DZ/Vzorci%20pogodb/PogodbaNDC(3).rtf

NALOGA 2

a) Dopolnite definicijo: Pogodba o zaposlitvi je posebna pogodba _____ , za katero se uporabljajo splošna pravila _____ .

b) V prazen prostor s križcem označite pravilen odgovor glede značilnosti sklepanja POZ.

	Značilnosti pogodbe o zaposlitvi		
a)	Oblika pogodbe	pisna ☐	ustna ☐
b)	Čas trajanja pogodbe	določen čas ☐	nedoločen čas ☐
c)	Pravice, obveznosti in odgovornosti delavca se praviloma začnejo uresničevati	z dnem nastopa dela ☐	z dnem sklenitve POZ ☐
č)	Zahteva delodajalca o predložitvi dokazil o izpolnjevanju pogojev	da ☐	ne ☐
d)	Pravica delodajalca, da preizkusi znanje in sposobnosti kandidata za opravljanje dela	da ☐	ne ☐

1.3 Obveznosti pogodbenih strank

Delavec je zavezan **vestno opravljati delo** na delovnem mestu, upoštevati zahteve in navodila delodajalca ter spoštovati predpise o varnosti in zdravju pri delu. Delodajalca mora **obveščati** o bistvenih okoliščinah, ki vplivajo na izpolnjevanje pogodbenih obveznosti. Vzdržati se mora ravnanj, ki **škodujejo delodajalčevim interesom**, in varovati njegovo **poslovno skrivnost.**

Delavec mora spoštovati tudi prepoved konkurence, in sicer:

- zakonsko prepoved konkurenčne dejavnosti (konkurenčno prepoved), kar pomeni, da delavec med trajanjem delovnega razmerja ne sme brez soglasja delodajalca opravljati del, ki sodijo v dejavnost delodajalca.
- pogodbeno prepoved konkurenčne dejavnosti (konkurenčno klavzulo), kar pomeni, da delavec še po prenehanju delovnega razmerja najdlje dve leti ne sme opravljati dejavnosti, ki za delodajalca pomeni konkurenčno dejavnost.

Delodajalec lahko zahteva povrnitev škode, ki je nastala z delavčevim ravnanjem.

Delodajalec je zavezan **zagotoviti delavcu delo** po pogodbi, ustrezno **plačilo za delo**, zagotoviti **varne delovne razmere** in varovati mora delavčevo **osebnost** in njegovo **dostojanstvo** pri delu ter **osebne podatke** delavca.

Zagotavljati mora tako delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen **spolnemu in drugemu nadlegovanju ter trpinčenju** oziroma vedenju, ki žali delavčevo osebnost tako s strani delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. Če delavec odkloni taka nezaželena ravnanja, to ne sme biti razlog za diskriminacijo pri zaposlovanju in delu.

NALOGA 1

				Povezava z modulom Sodobno gospodarstvo – Temelji pravne kulture.

Delavcu Maticu P. v razvojno-raziskovalni službi družbe »Stroji«, d.o.o. je prenehala pogodba o zaposlitvi, ki je bila sklenjena za določen čas. Ustanovil je svoje podjetje, ki se ukvarja z enako dejavnostjo kot podjetje »Stroji«, d.o.o.

Ali obstaja kakšna prepoved glede opravljanja istovrstne dejavnosti?

a) da b) ne

Utemeljitev:

1.4 Posebnosti pogodb o zaposlitvi glede delovnega časa

	Ali veste, da je delavec, ki je sklenil delovno razmerje za določen čas, v manj ugodnem položaju kot delavec za nedoločen čas, saj ne more dobiti odobrenega kredita, plačilnih kartic in še česa?

Pogodba o zaposlitvi se praviloma sklepa za nedoločen čas.

Za določen čas se lahko sklene le izjemoma**,** če gre:

- za delo, ki po svoji naravi traja le določen čas,
- nadomeščanje začasno odsotnega delavca,

- začasno povečan obseg dela,
- opravljanje sezonskega dela,
- priprave na delo, usposabljanje ali izpopolnjevanje ter izobraževanje delavca,
- pripravo oziroma izvedbo dela, ki je projektno organizirano,
- uvajanje novih programov in nove tehnologije,
- za poslovodne osebe,
- za voljene in imenovane funkcionarje,
- druge primere po zakonu oziroma kolektivni pogodbi.

Delodajalec ne sme skleniti ene ali več zaporednih pogodb za določen čas z istim delavcem in za isto delo, katerih neprekinjen čas trajanja bi bil daljši od dveh let.

Če delavec ostane na delu še po preteku časa, za katerega je sklenil pogodbo, se šteje, da je sklenil delovno razmerje za nedoločen čas.

Pogodba o zaposlitvi s krajšim delovnim časom pomeni čas, ki je krajši od polnega delovnega časa, ki velja pri delodajalcu. Delavec, ki dela krajši delovni čas, ima enake pogodbene in druge pravice in obveznosti iz delovnega razmerja kot delavec, ki dela polni delovni čas, in jih uveljavlja **sorazmerno** času, za katerega je sklenil delovno razmerje, razen tistih, za katere zakon določa drugače *(npr. letni dopust, odmor, nadurno delo idr.)*.
Delavec lahko sklene pogodbo o zaposlitvi za krajši delovni čas tudi z **več delodajalci** in tako doseže polni delovni čas. Delodajalci so v tem premeru zavezani zagotoviti sočasno izrabo pravic (letni dopust in druge odsotnosti z dela).

NALOGA 1

Primer: Delodajalec je delavko Katjo A. zaposlil za določen čas za dobo šestih mesecev, da bi ugotovil, ali je sposobna opravljati delo na delovnem mestu, za katerega je sklenila pogodbo o zaposlitvi.
Ugotovite, ali je v navedenem primeru ravnanje delodajalca pravilno in utemeljite svojo odločitev.

a) da b) ne

_____

Kako bi lahko delodajalec ugotavljal sposobnosti delavke za opravljanje dela pred in kako po sklenitvi pogodbe o zaposlitvi?

- pred sklenitvijo POZ: _____
- po sklenitvi POZ: _____

NALOGA 2

		Projektna naloga.

Obiščite nekaj podjetij v vašem okolju, na primeru katerih boste ugotovili odstotek pogodb o zaposlitvi, sklenjenih za nedoločen čas, in odstotek pogodb, sklenjenih za določen čas.
Analizirajte vzroke in posledice rezultatov in ugotovite, katera kategorija delavcev najbolj pogosto sklepa pogodbe o zaposlitvi za določen čas.
Navedite razloge, zakaj je delavec, ki je sklenil pogodbo za določen čas, v manj ugodnem položaju kot delavec, ki je sklenil pogodbo za nedoločen čas.
Razpravljajte o problematiki sklepanja pogodb za določen čas in poiščite možne rešitve za izboljšanje razmer na področju zaposlovanja.

_____

_____

1.5 Prenehanje pogodbe o zaposlitvi

Pogodba o zaposlitvi preneha veljati na naslednje načine:

- s potekom časa, za katerega je bila sklenjena,
- s smrtjo delavca ali delodajalca (fizične osebe),
- s sporazumno razveljavitvijo,
- z odpovedjo pogodbe o zaposlitvi,
- s sodbo sodišča,
- v drugih primerih, ki jih določa zakon.

Pogodba o zaposlitvi, ki je bila sklenjena **za določen čas**, preneha veljati s potekom roka, za katerega je bila sklenjena. Lahko pa preneha že prej, če se pogodbeni stranki o tem sporazumeta.

Pogodba o zaposlitvi preneha veljati **s smrtjo delavca ali delodajalca** (fizične osebe), razen če dedič nadaljuje zapustnikovo dejavnost.

Sporazumna razveljavitev pogodbe med delavcem in delodajalcem mora biti **v pisni obliki** in mora vsebovati opozorilo delavcu glede **posledic,** ki nastanejo zanj na področju zavarovanja za primer brezposelnosti.

Odpoved pogodbe o zaposlitvi je lahko **redna in izredna**.

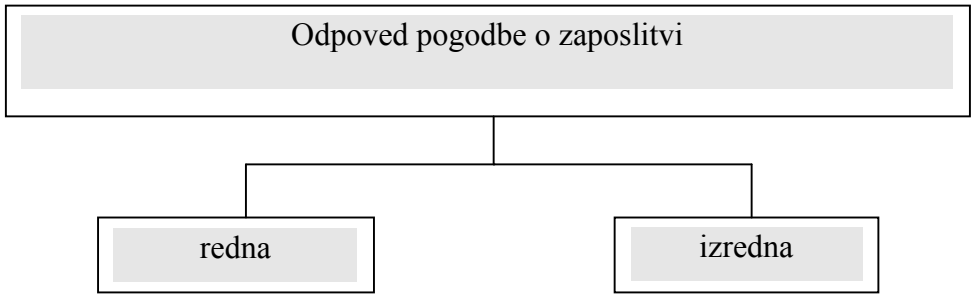

Razlika med redno in izredno odpovedjo je v tem, da ima delavec pri redni odpovedi pravico do odpovednega roka, ki je odvisen od časa njegove zaposlitve, pri izredni odpovedi pa je razlog odpovedi takšen, da ni mogoče nadaljevanje pogodbe do izteka pogodbenega roka. Delodajalec sme redno odpovedati pogodbo le, če obstaja utemeljen razlog za redno odpoved, kar mora **dokazati** *(sem nikakor ne sodi odsotnost z dela zaradi bolezni ali poškodbe),* medtem ko delavec lahko odpove pogodbo **brez obrazložitve.** V postopku pred odpovedjo mora delodajalec delavcu **omogočiti zagovor.**

Delodajalec mora o nameravani odpovedi **pisno obvestiti sindikat** pri delodajalcu, katerega član je delavec, če delavec ni član sindikata oziroma pri delodajalcu sindikata ni, pa svet delavcev oziroma delavskega zaupnika, ki morajo v ustreznem roku podati mnenje o nameravani odpovedi. Odpoved pogodbe mora biti v pisni obliki. Vsebovati mora obrazložitev odpovedi in opozorilo delavcu glede pravnega varstva in pravice glede zavarovanja za primer brezposelnosti. Odpoved se mora delavcu vročiti osebno.

Redna odpoved

Delodajalec lahko delavcu odpove pogodbo o zaposlitvi, če nadaljevanje delovnega procesa ni mogoče iz naslednjih razlogov:

- **poslovni razlog,** kar pomeni, da ni več potrebe po opravljanju določenega dela zaradi ekonomskih, organizacijskih, tehnoloških in podobnih razlogov s strani delodajalca,
- **razlog nesposobnosti (osebni razlog),** kar pomeni, da delavec zaradi svojega vedenja, pomanjkanja znanja ali zmožnosti ali neizpolnjevanja posebnih pogojev po zakonu ni sposoben izvrševati svojih obveznosti iz delovnega razmerja,
- **krivdni razlog,** kar pomeni, da delavec krši pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja.

Razlogi za odpoved morajo biti resni in utemeljeni. Preden delodajalec odpove pogodbo iz **krivdnega razloga,** mora delavca **pisno opozoriti** na izpolnjevanje obveznosti in možnost odpovedi v primeru ponovne kršitve.

V primeru odpovedi zaradi **razloga nesposobnosti ali poslovnega razloga** mora delodajalec preveriti, ali je mogoča sklenitev **nove pogodbe o zaposlitvi** zaradi spremenjenih okoliščin, in mu sklenitev take pogodbe tudi ponuditi (delavec se prekvalificira ali dokvalificira za drugo delo). Če to ni mogoče, delavcu preneha pogodba o zaposlitvi in mu pripada **odpravnina.**

Delavec in delodajalec lahko odpovesta pogodbo o zaposlitvi v zakonsko ali pogodbeno določenem odpovednem roku, pri določitvi katerega morata upoštevati **minimalni čas trajanja odpovednega roka** po zakonu (za manjše delodajalce je s kolektivno pogodbo lahko dogovorjeno tudi drugače). Če pogodbo odpoveduje delavec, je odpovedni rok en mesec, če

pa pogodbo odpoveduje delodajalec, je minimalni rok odvisen od delovne dobe delavca pri delodajalcu. Delavec in delodajalec se lahko dogovorita za denarno nadomestilo namesto odpovednega roka.

V primeru **odpovedi pogodbe večjemu številu delavcev iz poslovnih razlogov** je delodajalec zavezan izdelati program razreševanja presežnih delavcev. O tem mora obvestiti sindikat in zavod za zaposlovanje.

Izredna odpoved

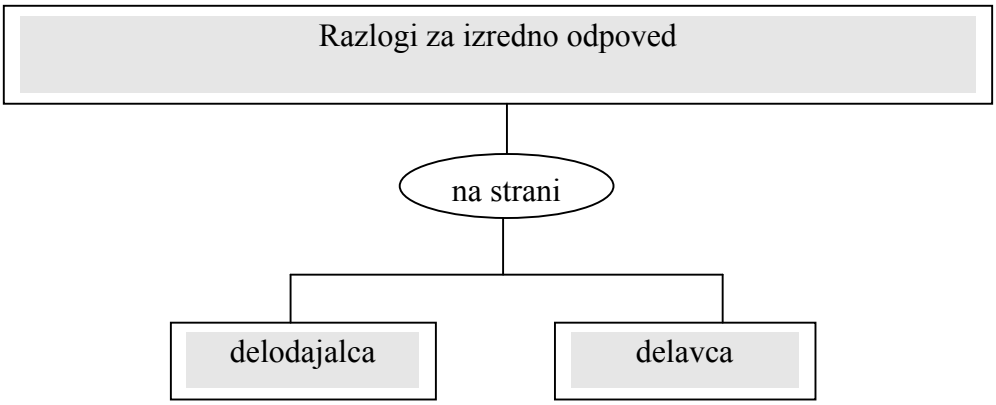

Razlogi za izredno odpoved s strani **delodajalca** so naslednji:

- če delavec krši obveznosti iz delovnega razmerja in ima kršitev znake kaznivega dejanja,
- če naklepno ali iz malomarnosti huje krši pogodbene ali druge obveznosti iz delovnega razmerja,
- če mu je izrečen vzgojni, varnostni ali varstveni ukrep, zaradi katerega ne more opravljati dela dalj kot šest mesecev ali ker mora biti odsoten z dela več kot šest mesecev zaradi prestajanja zaporne kazni,
- če delavec ne opravi uspešno poskusnega dela,
- če se v določenem roku (pet delovnih dni) po prenehanju razlogov za suspenz neupravičeno ne vrne na delo,
- če v času odsotnosti z dela zaradi bolezni ali poškodbe ne spoštuje navodil pristojnega zdravnika.

Razlogi za izredno odpoved s strani **delavca** so naslednji:

- če mu delodajalec več kot dva meseca ni zagotovil dela in nadomestila plače ali mu izplačuje bistveno znižano plačo ter drugi primeri glede neizplačane plače,
- če mu delodajalec ne zagotavlja varnih delovnih razmer,
- če delodajalec delavca žali ali se nasilno vede do njega oziroma če takega ravnanja ne prepreči s strani drugih delavcev ali v primeru neenake obravnave glede na spol.

V navedenih primerih je delavec upravičen do **odpravnine,** ki velja za redno odpoved, in do določene **odškodnine.**

Posebno varstvo oziroma zaščita pred odpovedjo velja za **določene kategorije delavcev.** Tako delodajalec ne sme odpovedati pogodbe predstavnikom delavcev, nosečnicam in staršem zaradi varstva otrok, invalidom in delavcem v času, ko so odsotni zaradi začasne nezmožnosti za delo *(npr. bolezni).*

S sodbo sodišča delovno razmerje delavcu preneha, če sodišče ugotovi, da je odpoved delodajalca nezakonita, delavec pa ne želi nadaljevati delovnega razmerja. Sodišče ugotovi trajanje delovnega razmerja, prizna delavcu delovno dobo in druge pravice ter odškodnino.

Po samem zakonu pogodba o zaposlitvi preneha veljati zaradi ugotovljene invalidnosti I. kategorije, in sicer s pravnomočnostjo odločbe.

Od prenehanja delovnega razmerja moramo ločiti **suspenz** pogodbe, kar pomeni, da delavec **začasno preneha opravljati delo** iz razlogov, ki so določeni z zakonom. Delavec se ima pravico in dolžnost vrniti na delo najkasneje v petih dneh po prenehanju razlogov za suspenz, v nasprotnem primeru je mogoča izredna odpoved pogodbe o zaposlitvi.

NALOGA 1

Ugotovite in označite vrsto in razlog odpovedi pogodbe o zaposlitvi.

	Primer odpovedi pogodbe o zaposlitvi	**Redna** poslovni razlog	**Redna** razlog ne-sposobnosti	**Redna** krivdni razlog	**Izredna** delodaja-lec	**Izredna** delavec
a)	Eva, zaposlena v računovodstvu nikoli ne naredi pravočasnega obračuna plač.					
b)	Delavko Tajo vodja oddelka neprestano žali, ponižuje in jo celo spolno nadleguje.					
c)	Poklicnemu vozniku je bil izrečen ukrep odvzema vozniškega dovoljenja za več kot šest mesecev.					
č)	Delavec Žan krši obveznosti iz delovnega razmerja.					
d)	Delodajalec je zaprl proizvodni obrat, ker je poslovanje iz ekonomskih razlogov postalo neekonomično.					
e)	Delavec je odsoten zaradi bolezni. V tem času opravlja dela na vrtu, čeprav bi moral po navodilih zdravnika počivati.					

NALOGA 2

Projektna naloga.

Poiščite primere odpovedi pogodbe o zaposlitvi in razpravljajte o problematiki odpuščanja delavcev. Kakšne nevarnosti se lahko skrivajo predvsem pri načinu odpovedi iz razloga nesposobnosti?

Kakšno vlogo ima pri tem sindikat?

Upoštevajte dejstvo, da je delavec šibkejši subjekt v delovnem razmerju.

NALOGA 3

	Suspenz pogodbe o zaposlitvi		
a)	Ali POZ v času suspenza preneha?	da ☐	ne ☐
b)	Ali delodajalec v času suspenza sme delavcu odpovedati POZ?	da, v vsakem trenutku ☐	ne, razen v izjemnih primerih ☐
c)	Ali med suspenzom mirujejo pogodbene in druge pravice in obveznosti iz delovnega razmerja v zvezi z opravljanjem dela?	da ☐	ne ☐
č)	V kolikih dneh po prenehanju razlogov za suspenz ima delavec pravico in dolžnost, da se vrne na delo	5 dni ☐	7 dni ☐
d)	Kakšna je posledica, če se delavec v predpisanem roku neupravičeno ne vrne na delo?	redna odpoved pogodbe ☐	izredna odpoved pogodbe ☐

1.6 Pravice, obveznosti in odgovornosti iz delovnega razmerja

	Dobremu delavcu nikoli ne zmanjka dela. Nemški pregovor

Pogodba o zaposlitvi določa pravice, obveznosti in odgovornosti delavca glede njenih sestavin.

Pripravništvo

Pripravništvo je namenjeno prvi zaposlitvi z namenom, da se pripravnik usposobi za samostojno opravljanje dela. Pripravništvo je obvezno samo, če je tako določeno s posebnim zakonom ali kolektivno pogodbo na ravni dejavnosti. Traja največ eno leto. Ob koncu pripravništva mora pripravnik opraviti izpit. V skladu s posebnim zakonom se lahko opravlja tudi **volontersko pripravništvo.** Delavec in delodajalec ne skleneta pogodbe o zaposlitvi, temveč volontersko pogodbo, ki mora biti v pisni obliki.

Poskusno delo

Delavec in delodajalec se lahko dogovorita o poskusnem delu, ki traja **največ šest mesecev.**
Če delavec poskusnega dela ne opravi uspešno, lahko delodajalec ob poteku poskusnega dela izredno odpove pogodbo o zaposlitvi.

Izobraževanje delavcev

Delavec ima pravico in dolžnost do stalnega izobraževanja, izpopolnjevanja in usposabljanja v skladu s potrebami delovnega procesa, da se ohranijo oziroma širijo delovne sposobnosti in ohrani njegova zaposlitev. Zato ima pravico do plačane odsotnosti z dela.

Plačilo za delo

Plačilo za delo je sestavljeno iz plače in morebitnih drugih vrst plačil. **Plača** mora biti vedno v denarni obliki, **druga plačila** pa so lahko tudi v nedenarni obliki.

Sestavine plače so: **osnovna plača, del plače za delovno uspešnost in dodatki.** Pri določanju osnovne plače se upošteva zahtevnost delavčevega dela, pri delovni uspešnosti delavca pa

gospodarnost, kakovost in obseg dela ter pri dodatkih posebni pogoji dela *(npr. nočno in nadurno delo, delo ob praznikih)*. Delavec ima tudi pravico do povračila stroškov v zvezi z delom *(prehrana, prevoz)*, do regresa za letni dopust in odpravnine ob upokojitvi.

Pravico do **nadomestila plače** ima delavec za čas odsotnosti z dela zaradi izrabe dopusta, izobraževanja, praznikov in dela prostih dni in v primerih, ko delavec ne dela iz razlogov na strani delodajalca ter zaradi bolezni in poškodbe.

Delovni čas in nočno delo

Polni delovni čas lahko traja največ 40 ur v tednu in najmanj 36 ur. Poleg polnega delovnega časa poznamo še nadurno, dodatno in dopolnilno delo.

Nadurno delo oziroma **delo preko polnega delovnega časa** je delavec zavezan opravljati na zahtevo delodajalca v izjemnih primerih. Traja lahko največ osem ur na teden, največ 20 ur na mesec in največ 180 ur na leto. Delovni dan lahko traja največ 10 ur.

Dodatno delo je delavec zavezan opravljati v primerih naravne ali druge nesreče, in sicer tako dolgo, dokler je to nujno, da se rešijo človeška življenja, obvaruje zdravje ljudi ali prepreči škoda. V nasprotju z nadurnim delom dodatno delo ni posebej ovrednoteno.

Dopolnilno delo lahko izjemoma opravlja delavec, ki dela polni delovni čas in sme skleniti pogodbo o zaposlitvi s krajšim delovnim časom z drugim delodajalcem, vendar največ za osem ur na teden, če ima poprejšnje soglasje delodajalca, pri katerem je zaposlen za polni delovni čas, in če gre za deficitarne poklice ali opravljanje pedagoškega in raziskovalnega dela.

Polni delovni čas mora biti **enakomerno razporejen**, in sicer na najmanj štiri dni v tednu. Izjemoma je lahko delovni čas razporejen tudi neenakomerno, pri čemer ne sme trajati več kot 56 ur na teden in ne manj kot štiri ure na dan. Delavec lahko zahteva, da se mu več opravljene ure preračunajo v delovne dni s polnim delovnim časom.

N**očno delo** se šteje delo v času med 23. in šesto uro naslednjega dne. Če je določena nočna delovna izmena, se šteje za nočno delo osem nepretrganih ur med 22. in 7. uro naslednjega dne. Nočni delavci imajo pravico do posebnega varstva *(npr. daljši dopust, periodično izmenjavo dela v izmeni idr.)*.

Odmori in počitki

Delavec, ki dela polni delovni čas, ima pravico do **odmora,** ki traja 30 minut; če dela krajši delovni čas, toda več kot štiri ure na dan, ima pravico do odmora v sorazmerju s časom, prebitem na delu; če dela štiri ure na dan ali manj pa nima pravice do odmora.
Delavec ima v obdobju 24 ur pravico do **dnevnega počitka,** ki traja nepretrgoma najmanj 12 ur, in pravico do **tedenskega počitka**, ki traja najmanj 24 neprekinjenih ur.

Letni dopust in druge odsotnosti z dela

Delavec ima pravico do najmanj štiri tedne **letnega dopusta** v posameznem koledarskem letu, ne glede na to, ali dela polni ali krajši delovni čas. S kolektivno pogodbo ali pogodbo o zaposlitvi se lahko določi tudi daljše trajanje letnega dopusta. Pri določanju letnega dopusta naj omenimo, da se prazniki in dela prosti dnevi ter opravičene odsotnosti z dela *(npr. bolezen),* ne vštevajo v dneve letnega dopusta. Kot dan letnega dopusta se šteje vsak delovni dan pri delodajalcu.

sdgd.si

Letni dopust je mogoče izrabiti v več delih, s tem da mora en del trajati najmanj dva delovna tedna. Delodajalec je zavezan delavcu zagotoviti izrabo dveh delovnih tednov do konca tekočega koledarskega leta, preostanek pa do 30. junija naslednjega leta.
Delavci, ki so posebej zaščiteni *(invalidi idr.)* imajo pravico do podaljšanega dopusta.

Delavec pa ima pravico **en dan** letnega dopusta izrabiti na tisti dan, ki ga sam določi, o čemer mora obvestiti delodajalca najkasneje tri dni pred izrabo.

Delavec ima zaradi **osebnih okoliščin** pravico do **plačane odsotnosti** v posameznem koledarskem letu v skupnem trajanju največ sedem dni v primerih: lastne poroke, rojstva otroka, smrti zakonca ali otroka, smrti staršev in hujše nesreče, ki prizadene delavca.

Disciplinska in odškodninska odgovornost delavcev

Delavec, ki krši delovne obveznosti in disciplino, je **disciplinsko odgovoren** in mu delodajalec lahko izreče opomin ali druge disciplinske sankcije (npr. denarna kazen, odvzem bonitet). V disciplinskem postopku ima delavec pravico do **zagovora,** zato mu mora

delodajalec obrazložitev vročiti pisno. Delodajalec mora o disciplinskem postopku pisno obvestiti sindikat, ki lahko poda svoje mnenje v treh delovnih dneh. Delodajalec mora to mnenje obravnavati v treh dneh in se opredeliti glede njegovih navedb. Odločitev o disciplinski odgovornosti izda delodajalec s sklepom.

Delavec, ki na delu ali v zvezi z delom namenoma ali iz hude malomarnosti **povzroči škodo** delodajalcu, jo je zavezan povrniti. Če povzroči škodo več delavcev, je vsak izmed njih odgovoren za tisti del škode, ki ga je povzročil. Če deleža škode ni mogoče ugotoviti, so vsi delavci enako odgovorni in povrnejo škodo v enakih delih. Odškodnina se lahko odmeri tudi v pavšalnem znesku. Če pa je delavcu povzročena škoda pri delu ali v zvezi z delom, mu jo je delodajalec zavezan povrniti po splošnih načelih o odškodninski obveznosti.

NALOGA 1

Odgovorite na zastavljena vprašanja, dopolnite besedilo in rešite primer.

1. Kakšne so pravice delavcev glede odmora?

a) delavec, ki dela polni delovni čas ima pravico do _____

b) delavec, ki dela štiri ure na dan ali manj _____

2. Izračunajte minimalno število dni letnega dopusta, če delavec dela:

a) 5 dni v tednu; izračun: _____ dni

b) 6 dni v tednu; izračun: _____ dni

c) 4 dni v tednu; izračun: _____ dni

3. Rešite naslednji primer: Delavec Miha N. je odsoten z dela zaradi bolezni od 2. 7. 2010 do konca leta, zato ni mogel izrabiti letnega dopusta v tekočem koledarskem letu.

Kakšna je njegova pravica glede izrabe letnega dopusta? (ustrezno obkrožite)

a) Delavec lahko prenese celotni letni dopust v naslednje koledarsko leto.

b) Delavec lahko prenese v naslednje koledarsko leto preostanek dopusta nad dva tedna.

Utemeljite svojo odločitev:

_____

_____

Do kdaj delavec mora izrabiti dopust za koledarsko leto 2010? _____

NALOGA 2

		Projektna naloga.

Obiščite proizvodna podjetja, storitvena (npr. prodajalne) podjetja in državne institucije v vašem okolju in ugotovite, kakšen delovni čas imajo. Naredite primerjavo med njimi. Pri kom ste ugotovili najbolj neugoden delovni čas ali morda celo kršitve predpisov? Kako bi vaše ugotovitve lahko koristno uporabili?

_____

_____

_____

_____

1.7 Varstvo nekaterih kategorij delavcev

Posebno varstvo je namenjeno:

- ženskam, za katere velja prepoved podzemnih del v rudnikih,
- delavcem zaradi nosečnosti in starševstva (starševski dopust se deli na: porodniški dopust, očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka ter posvojiteljski dopust),
- delavcem, ki še niso dopolnili 18 let starosti,
- invalidom, ki imajo pravico do drugega ustreznega dela oziroma dela s krajšim delovnim časom,
- starejšim delavcem, ki so dopolnili 55 let starosti.

NALOGA 1

				Povezava z modulom Sodobno gospodarstvo – Temelji pravne kulture.

V ZDR (187. do 203. člen) poiščite določbe glede varstva zaščitenih delavcev.

a) Odgovorite, v čem se kaže pravica do posebnega varstva delavke zaradi nosečnosti in starševstva.

- _____
- _____
- _____

b) Kakšno pravico ima delavka, ki doji otroka?

_____

c) Pripišite vrsto starševskega dopusta, ki ustreza navedenemu trajanju, komu dopust pripada in dopolnite manjkajoče podatke.

Število dni	**Vrsta dopusta:**	**Dopust pripada:**	
105 dni	_____	_____	izjemoma pripada: _____ _____
90 dni	_____	_____	Deli se na dva dela: ____ dni + ____ dni _____ _____
260 dni	_____ _____	_____ ali _____	Potreben je pisni _____ _____
150 oziroma **120 dni**	_____	_____	150 dni za otroka od ___ do ___ let 120 dni za otroka od ___ do ___ let

č) Aleš Ž. se je zaposlil po končani tri-letni poklicni šoli kot natakar. Star je 17 let. Naštejte prepovedi, ki veljajo za opravljanje njegovega dela.

_____

d) Katere pravice v zvezi s počitkom in dopustom je potrebno zagotoviti Alešu?

1.8 Varstvo pravic delavcev

Če delavec meni, da delodajalec ne izpolnjuje svojih obveznosti iz delovnega razmerja ali krši njegove pravice ali če mu je bila pravica kršena s pisno odločbo delodajalca, mora najprej uveljavljati svoje pravice **pri delodajalcu**. Od njega lahko zahteva izpolnitev obveznosti in odpravo kršitev. Če delodajalec v roku osmih delovnih dni ne odpravi kršitev, lahko delavec v 30 dneh zahteva **sodno varstvo** pred pristojnim delovnim sodiščem.
Individualni delovni spori se lahko rešujejo tudi preko **arbitraže,** če je tako določeno s kolektivno pogodbo.

NALOGA 1

V zakonu poiščite navedene določbe, odgovorite na vprašanja in razpravljajte o problematiki.
a) Kakšen je postopek uveljavljanja in varstva pravic delavcev? ZDR, 204. do 206. člen.

b) Kakšna je vloga inšpektorja za delo v primeru kršitev delavčevih pravic in kdaj posreduje v sporu med delavcem in delodajalcem? ZDR, 227. in 228. člen.

c) V čem je vloga sindikalnega zaupnika in kakšno varstvo mu je zagotovljeno? ZDR, 207. do 210. člen.

č) Poiščite dodatne pravne vire o delu dijakov in študentov in razpravljajte o njihovi problematiki. ZDR, 214. do 217. člen.

2 POJEM IN ZNAČILNOSTI CIVILNEGA PRAVA

	Gotovo ste že slišali o primerih, da nekdo nekomu škoduje s tem, da v javnosti »blati« oziroma mu jemlje njegovo čast in dobro ime, o problematiki sporov med sosedi zaradi mej, hoje ali vožnje po tujem zemljišču, o sporih med lastniki stanovanj in njihovimi najemniki … Večina takih zgodb se, žal, razpleta na sodišču.

Pravni sistem v sodobni državi je sestavljen iz številnih pravnih panog. Najobsežnejša in tudi najstarejša med njimi je prav panoga civilno pravo, ki se deli na štiri veje: osebno, stvarno, dedno in obligacijsko pravo.

Civilno pravo ureja pravne odnose, v katere vstopajo posamezniki zaradi **osebnih in premoženjskih razmerij**. Pravo osebnih razmerij so pravila, ki omogočajo fizičnim in pravnim osebam, da so nosilke pravic civilnega prava, medtem ko pravo premoženjskih razmerij ureja blagovne odnose. Posamezniki vsak dan vstopamo v različna civilno pravna razmerja, npr. kupujemo in prodajamo dobrine.

Za civilno pravo je značilna **avtonomija volje subjektov**, kar pomeni, da se vsak posameznik sam odloči, ali bo vstopil v neko civilnopravno razmerje ali ne. *Npr. sami se odločimo, ali bomo kupili nepremičnino, npr. hišo in od koga jo bomo kupili.* Toda v nekaterih primerih avtonomiji volje sledijo kogentne (prisilne) določbe, ki jih določa zakon. *Npr. Če smo hišo kupili, moramo pogodbo skleniti v pisni obliki, sicer bi bila neveljavna. In če želimo postati lastnik, moramo nepremičnino tudi obvezno vpisati v zemljiško knjigo.*

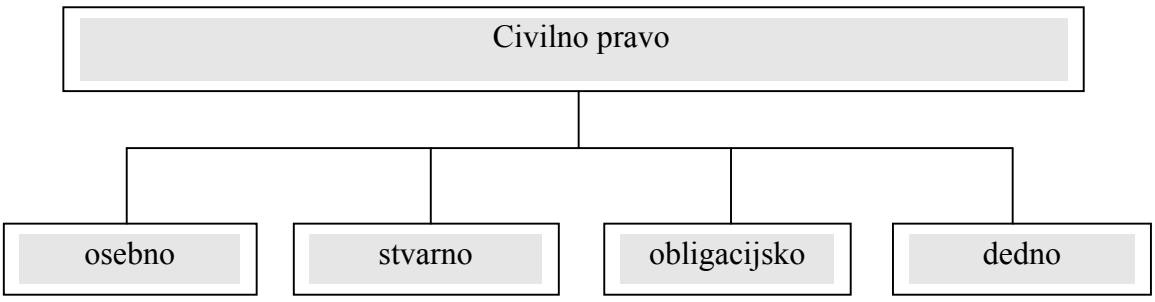

Civilnemu pravu so najbolj sorodne naslednje pravne panoge: družinsko pravo, delovno pravo, statusno pravo, avtorsko pravo, pravo industrijske lastnine in gospodarsko pravo.

Dopolnilna pravna panoga je civilno procesno pravo, ki zagotavlja varovanje civilnopravnih pravic (s pomočjo postopkov na sodišču).

NALOGA 1

			Povezava z modulom Sodobno gospodarstvo – Temelji pravne kulture in z zgodovino.

a) Na podlagi znanja, ki ste si ga pridobili o razvoju prava, ugotovite, v katerem zgodovinskem obdobju so se oblikovali temelji civilnega prava?

_____

b) Razmislite, v katere civilnopravne odnose ste danes vstopili, iz katerih razlogov in se o njihovi vsebini pogovorite s sošolci.

_____

_____

3 STVARNO PRAVO

	»Na tleh najdemo denarnico. Pogledamo naokoli in jo poberemo. Stopimo malo stran in pobrskamo. Polna kartic in denarja, v njej osebna izkaznica in še marsikaj. Jo takoj odnesemo na policijo, stopimo na pošto in odpošljemo lastniku ali pa jo odnesemo domov, iz nje poberemo gotovino, ostalo pa vržemo v smetnjak?« Vlasta Nussdorfer

3.1 Pojem stvarnega prava in stvari

Stvarno pravo ureja razmerja med ljudmi glede stvari. Pravice, ki iz tega razmerja nastanejo, se imenujejo **stvarne pravice**. Njihovo vrednost je mogoče izraziti v denarju, zato so to premoženjske pravice. Najpomembnejše so: lastninska pravica, služnost in zastavna pravica. Relativna novost, ki jo ureja nova zakonodaja, so zemljiški dolg, stvarno breme in stavbna pravica.

Stvarne pravice ureja **Stvarnopravni zakonik (SPZ).**

Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200287&stevilka=4360

<u>Temeljni pojmi stvarnega prava</u>

Stvar je samostojen telesni predmet (ker zapolnjuje prostor), ki ga človek lahko obvladuje, kakor tudi netelesne energije in valovanja.

gradovivoblakih.blogspot.com

Nepremičnina je prostorsko omejen del zemljiške površine skupaj z vsemi sestavinami (zemljiške parcele), vse druge stvari so **premičnine.**

Sestavina je vse, kar je del druge stvari in je samostojna stvar, dokler ne postane njen sestavni del.

Pritiklina je premičnina, ki je namenjena rabi ali olepšanju glavne stvari in deli njeno usodo.

Plodovi so neposreden proizvod stvari, ki z ločitvijo od matične stvari postanejo samostojna stvar.

Javno dobro je stvar, ki jo v skladu z njenim namenom lahko uporablja vsakdo (splošna raba).

NALOGA 1

V tabeli s križcem označite ustrezne pojme stvarnega prava.

	Pojmi stvarnega prava	pritiklina	nepre-mičnina	javno dobro	plodovi	sestavina	ne sodi med stvari
a)	ključ od omare						
b)	zemljiška parcela						
c)	opeka						
č)	odtrgano jabolko z drevesa						
d)	nadstrešek na avtobusnem postajališču						
e)	sonce						
f)	vrstna hiša						
g)	mladički muce Tace						

3.2 Posest

Posest je neposredna dejanska oblast nad stvarjo. Izvaja se lahko **neposredno**, ko dejansko oziroma fizično oblast nad stvarjo izvaja posestnik sam v svojem imenu, in **posredno**, kadar posestnik izvaja dejansko oblast nad stvarjo preko nekoga drugega. *Primer: Dijakinja posodi*

učbenik iz šolskega sklada sošolcu, da se ta iz njega uči. Posest pa lahko izvršuje tudi več oseb skupaj, kar imenujemo **soposest** *(npr. študentsko sobo uporabljata dva študenta).*

Pridobitev posesti:

- zakonita, kadar posestnik izvršuje posest na podlagi pravnega posla (npr. prodajne pogodbe),
- dobroverna, kadar posestnik ne ve ali ne more vedeti, da posedovana stvar ni njegova.

Izguba posesti pomeni, da posestnik nima več oblasti nad stvarjo *(npr. stvar se uniči ali preide na drugega posestnika).*

Razlikovati moramo med lastnikom, posestnikom in imetnikom.

Lastnik je tisti, ki pravno razpolaga s stvarjo in ima tudi posest, **posestnik** pa le ravna s stvarjo, kot da je njegova, kar pa še ne pomeni, da je tudi lastnik stvari. **Imetnik** pa je tisti, ki izvršuje dejansko oblast za drugega, torej ima le dolžnost ravnanja po navodilih posestnega gospodarja (nima posesti). *Primer: Lastnik avtomobila da avto nekomu v najem. Najemnik je imetnik. Tisti, ki avto ukrade z namenom, da bi ga prodal (izvršuje torej posest za drugega), pa je posestnik avtomobila.* Posest lahko po določeni dobi postane lastninska pravica, kar imenujemo priposestvovanje.

Varstvo posesti pred motenjem ali odvzemom:

- samopomoč posestnika, ki pride v poštev le v neposredni nevarnosti,
- posebno sodno varstvo s posestno tožbo.

NALOGA 1

Kako bi v naslednjih primerih varovali posest?

Pomoč poiščite v stanovanjskem zakonu in stvarnopravnem zakoniku.

a) Miha se pelje s kolesom po parku. Nenadoma ga zaustavi neznanec in mu kolo poskuša na silo odvzeti. Miha bo varoval posest s _____

b) Lastnica stanovanja Dana je stanovanje na podlagi najemne pogodbe za eno leto oddala študentki Kaji. Lastnica Dana vsak mesec prihaja in pregleduje, kako študentka Kaja najeto stanovanje uporablja.

Ali je ravnanje lastnice Dane upravičeno? □ da □ ne

Pojasnite, za kaj gre in kaj lahko stori študentka Kaja.

_____

c) Lastnik avtomobila Luka redno čisti svoj avto tako, da voda s čistili teče na sosedov vrt. Ali lahko sosed prepreči navedeno Lukovo ravnanje (označite pravilno trditev):

□ s samopomočjo □ s posestno tožbo

Pojasnite svojo odločitev.

_____

3.3 Lastninska pravica

Lastninska pravica je najpomembnejša pravica civilnega prava in je hkrati temeljna človekova pravica. Pomeni najobsežnejšo oblast nad stvarjo. Kdor ima lastninsko pravico do stvari, ima stvar v posesti, sme jo uporabljati in uživati ter z njo razpolagati v mejah, ki jih določa zakon. Prepovedano je izvrševati lastninsko pravico v nasprotju z njenim namenom. **Omejitve** pa so možne le po volji lastnika (npr. s pravnim poslom ali z oporoko). Izjemoma je mogoče lastninsko pravico odvzeti, če je to potrebno zaradi javne koristi *(graditev avtoceste, železnice ipd.).* Takšen postopek se imenuje **razlastitev.** Razlaščenemu lastniku pripada odškodnina.

<u>Pridobitev lastninske pravice</u>

Lastninska pravica se pridobi na naslednje načine, in sicer na podlagi:

- **pravnega posla** (npr. s prodajno ali z darilno pogodbo, na javni dražbi)
- **dedovanja** (v trenutku zapustnikove smrti)
- **zakona** – izdelava nove stvari, pomešanje, spojitev, ločitev plodov, prirast *(npr. z vzidavo oken in vrat v hišo)*, pridobitev od nelastnika *(npr. najem avtomobila na podlagi pogodbe)*, prilastitev ali okupacija *(na premičnini, ki jo je lastnik odvrgel).*

  Posebna oblika pridobitve stvari po zakonu je priposestvovanje, ko zakonita in dobroverna, ali samo dobroverna posest po določeni dobi postane lastninska pravica. Priposestvovanje pa ni mogoče na javnem dobru.
- **odločbe državnega organa** *(npr. sodišče dovoli nujno pot za nepremičnino, ki nima dostopa z javno cesto).*

Za pridobitev lastninske pravice na **nepremičninah** s pravnim poslom se zahteva vpis v zemljiško knjigo. Opravi se na podlagi listine, ki vsebuje zemljiško dovolilo (intabulacijsko klavzulo).

Pomembna novost je, da v primeru gradnje čez mejo lastniku pripada zahtevek za porušitev takšne zgradbe.

Pri **premičninah** je potrebno stvar izročiti *(npr. prodajalec kupcu blago dejansko izroči, lahko pa gre tudi le za simbolično izročitev, npr. izročitev ključev od stanovanja, ki smo ga kupili).*

Obveznost najditelja, ki najde in vzame premično stvar v posest je, da o tem obvesti lastnika. Če ne ve, kdo je lastnik, je dolžan najdbo prijaviti policiji.

Vrste lastninske pravice

Kadar lastninska pravica pripada več osebam hkrati, ločimo naslednje vrste lastninske pravice:

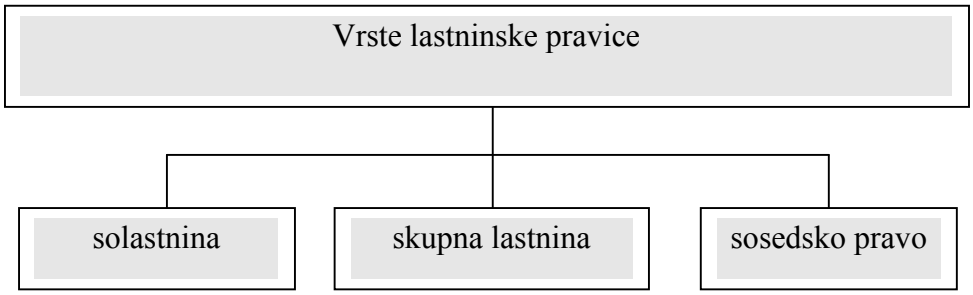

Solastnina pomeni, da ima več oseb solastninsko pravico na nerazdeljeni stvari ***(solastniki)***, če je delež vsakega izmed njih določen v sorazmerju s celoto. Vsak solastnik torej ima svoj idealni delež. Solastnik lahko razpolaga s svojo pravico brez soglasja drugih solastnikov. Stvar skupno upravljajo in nosijo stroške (bremena) v sorazmerju z velikostjo idealnih deležev. Solastnik ima tudi vedno pravico zahtevati delitev stvari, razen v neprimernem času. O načinu delitve naj bi se sporazumevali. Če se solastniki ne morejo sporazumeti, odloči o tem sodišče. Če fizična delitev ni mogoča, lahko sodišče stvar tudi proda in se kupnina razdeli *(npr. enodružinska hiša, ki ima več dedičev).*

Skupna lastnina pomeni, da ima več oseb na nerazdeljeni stvari skupno lastnino ***(skupni lastniki),*** kadar njihovi deleži niso vnaprej določeni *(npr. v času trajanja zakonske zveze).* ***Skupni lastniki*** stvar skupno uporabljajo, zanjo solidarno odgovarjajo za nastale obveznosti.

Sosedsko pravo ureja prepoved medsebojnega vznemirjanja zaradi sosedske ali prostorske povezanosti nepremičnin. Lastniki morajo svojo lastninsko pravico izvrševati pošteno in tako, da si ne povzročajo škode.

Zakon prepoveduje tudi imisije *(hrup, dim idr., kar prehaja na sosedovo zemljišče)*. Brez posebnega pravnega naslova je prepovedano tudi kakršnokoli motenje s posebnimi napravami.

Sosedsko pravo ureja tudi ureditev meje med sosedi, mejna znamenja, drevesa na meji in njihove plodove, pravico odstranjevanja vej, nujne poti idr.

Varstvo lastninske pravice določa **vrnitveni zahtevek**. Lastnik sme s tožbo zahtevati pravno varstvo, če mu kdo odvzame stvar, vendar mora dokazati, da ima na stvari, katere vrnitev zahteva, lastninsko pravico in da je stvar v dejanski oblasti toženca. **Lastninska tožba** (z razliko od posestne tožbe) nikoli ne zastara.

Prenehanje lastninske pravice pomeni, da na stvari pridobi lastninsko pravico nekdo drug, lahko pa tudi z uničenjem stvari. Lastninska pravica na premičninah pa lahko preneha tudi z opustitvijo stvari.

Etažna lastnina

Posebna oblika lastninske pravice je etažna lastnina. Gre za lastnino posameznega dela zgradbe in solastnino skupnih delov. Posamezen del zgradbe je zase samostojna funkcionalna celota (stanovanja ali poslovni prostor). Vsi lastniki stanovanj in poslovnih prostorov pa so hkrati tudi solastniki skupnih delov stavbe (stopnišč, hodnikov, dvigala). Nihče od solastnikov ne more zahtevati delitve solastnine na skupnih delih. Etažna lastnina nastane na podlagi pravnega posla ali z odločbo sodišča in z vpisom v zemljiško knjigo.

NALOGA 1

Ugotovite, za kakšno vrsto lastninske pravice gre v naslednjih primerih.

a) Brat in sestra sta skupaj zgradila hišo, za nakup katere sta oba prispevala enako vsoto denarja. _____

b) Na enak način sta zgradila hišo mož in žena. _____

c) Brata Andrej in Tomaž ter sestra Lara so skupaj kupili vinograd. Vsak od njih je prispeval tretjino potrebnih sredstev za nakup. Gre za: _____

Vsi trije vse leto v vinogradu skupaj opravljajo vsa potrebna dela. Naenkrat se je tik pred trgatvijo sestra Lara odločila, da svoj delež vinograda proda.

Ali lahko praviloma svoj delež proda? □ da □ ne

Ali je mogoče, da v danem trenutku Lara ne bi mogla prodati svojega deleža vinograda in zakaj ne?

_____

NALOGA 2

Ugotovite, na kakšne načine so lastniki v naslednjih primerih pridobili lastninsko pravico in kako je njihova lastninska pravica prenehala. Pomagajte si z ustreznim zakonom.

	Pridobitev lastninske pravice	način pridobitve
a)	Taja je z darilno pogodbo pridobila lastninsko pravico na enosobnem stanovanju.	
b)	Miha si je iz svojega materiala sezidal vrtni kamin.	
c)	Dobroverni lastniški posestnik Janez uporablja del gospodarskega poslopja že več kot 10 let.	

	Prenehanje lastninske pravice	način prenehanja
a)	Zarja je svoja oblačila odnesla oziroma oddala v zbirni zabojnik Rdečega križa Slovenije.	
b)	Lastnik Miha je podrl svojo staro hišo.	
c)	Aleš je prodal svoj rabljeni avtomobil.	

3.4 Zastavna pravica

Zastavna pravica je stvarna pravica na tuji stvari, ki zastavnemu upniku omogoča, da si poplača svojo terjatev (skupaj z obrestmi in s stroški) iz zastavljene stvari. Nastane na podlagi pravnega posla, zakona ali odločbe državnega organa. Ločiti moramo ročno zastavo od hipoteke.

Ročna zastava je zastavna pravica na **premičninah.** To pomeni, da zastavni upnik stvar ima v rokah, ne sme pa je rabiti ali uživati. Zastavna pravica se uresniči, če zavarovana terjatev ob zapadlosti ni plačana.

Hipoteka je zastavna pravica na **nepremičninah**. Za njen nastanek je potrebna sklenitev pisne pogodbe med zastavnim upnikom in dolžnikom, ki je temelj za vpis hipoteke v zemljiško knjigo. Če je več hipotek, velja načelo vrstnega reda. Ko dolžnik plača zavarovano terjatev, lahko zahteva izbris hipoteke iz zemljiške knjige.

Poznamo še **zastavno pravico na terjatvi**, ko zastavni dolžnik za zavarovanje svojega dolga zastavi svojo terjatev. Če zastavnemu upniku ne plača dolga, sme upnik izterjati zastavljeno terjatev. Poleg navedenih so možne še zastavna pravica na vrednostnem papirju in drugih premoženjskih pravicah.

NALOGA 1

			Povezava s temelji pravne kulture, ekonomiko poslovanja in gospodarskimi dejavnostmi.

Damjana N. je na podlagi sklenjene kreditne pogodbe dobila na banki posojilo za nakup stanovanja v vrednosti 60.000 evrov. Posojilo je zavarovala s hipoteko. Katere posle mora Damjana N. še opraviti?

a) Damjana N. mora z banko skleniti _____

b) Hipoteko mora vpisati v _____

c) Pravne posle opravi oseba javnega zaupanja, ki se imenuje _____

č) Kaj se zgodi, če Damjana N. banki ne bi mogla vrniti kredita?

_____

d) Za kaj bo morala poskrbeti Damjana N., ko bo banki kredit poplačala?

_____

3.5 Služnosti

Služnostna pravica je pravica na tuji stvari, ki omogoča imetniku služnosti stvar uživati v določenem obsegu. Zaradi tega je lastnik stvari dolžan nekaj trpeti ali opustiti. Npr. lastnik *(služečega)* zemljišča mora dopustiti, da lastnik drugega zemljišča *(gospodujočega)* hodi ali vozi po njegovem svetu. Nastane na podlagi **zakona, pravnega posla ali z odločbo državnega organa.** Imetnik služnosti ima na voljo vse zahtevke za njeno varstvo, kot to velja za lastninsko pravico.
Poznamo več vrst služnosti.

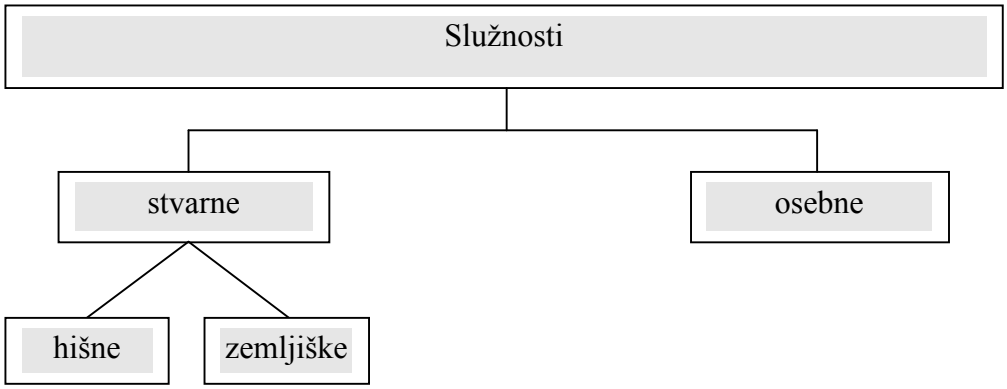

Stvarne služnosti se nanašajo na nepremičnine.

- **Hišne** (stavbne) služnosti dajejo pravico naslanjati hišno poslopje na tuj zid, odvajati kapnico na sosedov vrt idr. Lahko pa tudi prepovedujejo sosedu, da bi jemal svetlobo, razgled ipd.
- **Zemljiške** (poljske) služnosti se nanašajo na pravico hoje ali vožnje po tujem zemljišču, pravico zajemanja vode, kopati pesek, lomiti kamen ipd.

Glede navedenih služnosti je največ sporov na sodišču.
Osebna služnost je pravica imetnika, da uporablja tujo stvar ali izkorišča pravico in traja najdlje do imetnikove smrti.
Vrste osebnih služnosti:

- Užitek pomeni, da ima upravičenec pravico rabiti in uživati tujo stvar.

- Raba daje pravico uporabljati tujo stvar v skladu z njenim gospodarskim namenom.
- Služnost stanovanja daje pravico uporabljati tuje stanovanje ali njegov del za potrebe imetnika služnosti in njegove družine. V vseh primerih se ohranja substanca stvari.

NALOGA 1

Janko H. je lastnik parcele in hiše, parcelna številka 5, na kateri ima služnostno pravico vožnje sosed Aleš T. Janko H. je svojo parcelo in hišo z darilno pogodbo prenesel na svojega sina Žana, ki sedaj kot novi lastnik prepoveduje sosedu Alešu T., da bi se še nadalje vozil po njihovi parceli. Ali lahko novi lastnik Žan prepove vožnjo sosedu Alešu T.? □ da □ ne
Pojasnite svojo trditev in ugotovite, kaj lahko stori sosed Aleš T.?

NALOGA 2

Na spletnih straneh in v TV oddajah spremljajte spore v zvezi s služnostmi. O primerih razpravljajte in ugotovite, zakaj prihaja do tako pogostih sporov in kaj je mogoče storiti, da bi se število tovrstnih tožb na sodišču zmanjšalo.

3.6 Druge stvarne pravice

Zakon je uvedel nekatere novosti, in sicer:

- **Zemljiški dolg** je pravica zahtevati poplačilo določenega denarnega zneska iz vrednosti nepremičnine pred drugimi upniki s slabšim vrstnim redom. Nastane na podlagi enostranskega pravnega posla, z vpisom v zemljiško knjigo in izstavitvijo zemljiškega pisma.
- **Prenos lastninske pravice v zavarovanje** (fiduciarni prenos) je oblika zavarovanja terjatve, pri kateri ostane premičnina v neposredni posesti prenosnika ali tretje osebe za njega. Nastane s sporazumom strank v obliki neposredno izvršljivega notarskega zapisa.
- **Stvarno breme** pomeni, da je lastnik obremenjene nepremičnine zavezan k bodočim dajatvam in storitvam.
- **Stavbna pravica** je pravica, imeti v lasti zgrajeno stavbo nad ali pod tujo nepremičnino, a ne več kot 99 let. Pravica je prenosljiva.

NALOGA 1

Pojasnite pojem, nastanek in prenehanje zemljiškega dolga, prenosa lastninske pravice v zavarovanje, stvarno breme in stavbno pravico. Pomagajte si s stvarnopravnim zakonikom.
Na spletnih straneh poskušajte najti primere navedenih stvarnih pravic.

3.7 Kataster in zemljiška knjiga

	Morda ste že obiskali zemljiško knjigo. Če boste kupovali parcelo, nameravali graditi, prodajati hišo ali stanovanje, je najbolje obiskati zemljiško knjigo. Zasebniki imajo doma najpogosteje **posestni list,** ki ga izdela kataster. Ta pa ne vsebuje tistih podatkov, ki jih nujno potrebujemo, če se odločamo za nakup ali prodajo nepremičnine. Podatki iz katastra namreč ne zadostujejo. Zato mora vsak, ki želi sklepati pogodbe, imeti pravilne podatke iz zemljiške knjige. Vsaka stranka lahko zahteva na sodišču izpisek iz zemljiške knjige.

Kataster in zemljiška knjiga sta med seboj tesno povezana. Kataster je skupek podatkov o določenih stvareh v nekem trenutnem stanju in je tudi podlaga za izdelavo zemljiške knjige. Vodi ga geodetska uprava. Zemljiško knjigo pa vodijo okrajna sodišča. V Sloveniji imamo elektronsko zemljiško knjigo.

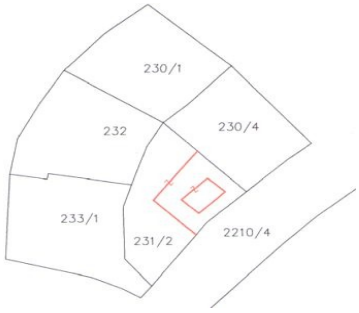

odmera.si

Razlika med katastrom in zemljiško knjigo je v tem, da je **kataster** ustanova, ki zbira in obdeluje podatke o dejanskih razmerah zemljišč (velikost, lega, kakovost). Hkrati je to tehnično operativni organ, ki opravlja vse meritve na terenu. **Zemljiška knjiga**, kot zbirka podatkov o zemljiščih in stavbah na njih, pa evidentira predvsem pravna razmerja in določene pravice.

Najpomembnejši pravni viri so Zakon o zemljiški knjigi, Zakon o zemljiškem katastru idr.
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200358&stevilka=2857
Vir: http://www.gu.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/materialni_predpisi

Zemljiško knjigo sestavljajo:

- **Zbirka listin**, ki obsega vse tiste listine, na podlagi katerih so izvršeni vpisi v glavno knjigo (prodajne, darilne pogodbe).

- **Glavna knjiga** se vodi za posamezno zemljiškoknjižno občino. Vsebuje več zemljiškoknjižnih vložkov. V enem vložku so zajete vse parcele in na njih stoječe zgradbe, ki pripadajo istemu lastniku ali lastnikom, če jih je več. Temu pravimo, da vsak vložek pokriva eno zemljiškoknjižno telo. Vsak zemljiškoknjižni vložek je sestavljen iz treh listov, in sicer:

  Popisni list oz. list A: vanj se vpisujejo podatki o parceli, površini, kulturi idr.
  Lastniški list oz. list B: vanj se vpišejo lastniki.
  Bremenski list oz. list C: vanj se vpisujejo bremena (služnosti, hipoteke)
- **Register** omogoča lažje iskanje podatkov v zemljiški knjigi.

Načela zemljiške knjige:

1. načelo vpisa: stvarne pravice nastanejo, se spremenijo in prenehajo le z vpisom v zemljiško knjigo,
2. načelo javnosti: vsak ima pravico zahtevati izpisek iz zemljiške knjige,
3. načelo zaupanja: podatki, ki so vpisani v zemljiški knjigi, so točni,
4. načelo legalitete: zemljiškoknjižne postopke vodi sodišče po zakonskih pravilih.

NALOGA 1

a) Pojasnite, v čem je razlika med katastrom in zemljiško knjigo.
b) Kako je zemljiška knjiga sestavljena?
c) Na podlagi česa se lahko opravi vpis v zemljiško knjigo?
č) Zakaj je potrebno upoštevati načela za vodenje zemljiške knjige?
d) V elektronski zemljiški knjigi poiščite podatke o nepremičninah, ki bi vas morebiti zanimale.

4 DEDNO PRAVO

	Boljše je, če sinu zapustiš knjigo kot milijon kuanov. **(Korejski pregovor)** Gotovo ste že kdaj slišali: »Tako dobro smo se razumeli v družini, dokler starši niso umrli. Od zapuščinske obravnave dalje pa se med seboj sploh več ne pogovarjamo, celo sovraštvo je med nami.« Dedovanje je gotovo občutljiva tematika za pogovor med ljudmi, saj nihče ne želi razmišljati o smrti. Toda gre za dejstvo, kateremu se ni mogoče izogniti. Zato je dobro, če poznamo vsaj temeljne pojme o dednih razmerjih in tako vplivamo na večjo ozaveščenost ljudi na tem področju.

4.1 Pojem dednega prava

Dedovanje je prehod premoženja umrlega na drugo osebo. Uvede se s smrtjo zapustnika in omogoča, da se premoženjska razmerja prenesejo na druge osebe, praviloma na dediče. **Dediči** so lahko fizične ali pravne osebe, **zapustnik** pa je lahko le fizična oseba. Celotno premoženje, ki je predmet dedovanja, se imenuje **zapuščina ali dediščina**.

Dedno pravo je del civilnega prava. Pravica do dedovanja je temeljna ustavna pravica.
Ureja ga **Zakon o dedovanju** in nekateri drugi predpisi.
Vir: http://www.uradni-list.si/3/book?id=7076&cat=94
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199615&stevilka=773
V dednem pravu velja načelo enakopravnosti (enakopravnost zunajzakonskih, posvojenih in zakonskih otrok). Deduje se lahko na podlagi **zakona** ali na podlagi **oporoke.**

4.2 Dedovanje na podlagi zakona

Zakonito dedovanje pride v poštev, kadar zapustnik ni oblikoval oporoke. Zakon določa krog oseb, ki dedujejo glede na svoje razmerje z zapustnikom. Temelji na **partnerskem in sorodstvenem razmerju.** Zakoniti dediči dedujejo po dednih redih, in sicer tako, da dediči

bližnjega dednega reda izključujejo osebe bolj oddaljenega dednega reda. Imamo tri dedne rede.

Po **prvem dednem redu** dedujejo zapustnikovo zapuščino pred vsemi njegovi otroci in njegov zakonec po enakih delih. Bolj oddaljeni potomci dedujejo na podlagi **vstopne pravice.** ***Primer*** *(shema št. 1*): Zapustnik ima otroka A in B in zakonca. Če bi otrok A, ki ima dva otroka (otrok A_A in otrok A_B), umrl prej kot njegova mati, bi njegov delež zapuščine pripadal njegovima otrokoma (to sta zapustnikova vnuka), in sicer vsakemu 1/6 zapuščine.

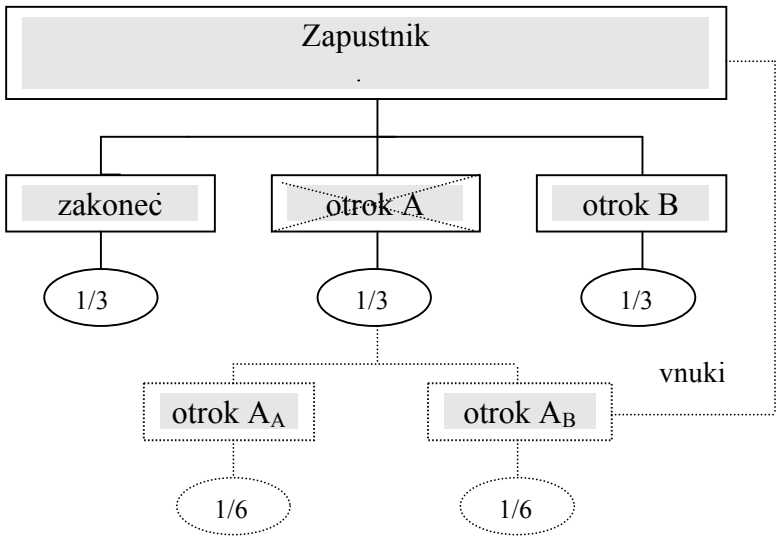

Shema št. 1

Po **drugem dednem redu** se lahko deduje, če zapustnik ni zapustil potomcev. Zapustnikovo zapuščino dedujejo njegovi starši in njegov zakonec, in sicer zapustnikovi starši dedujejo eno polovico zapuščine po enakih delih, zapustnikov zakonec pa deduje drugo polovico zapuščine. *Primer:(shema št. 2).*

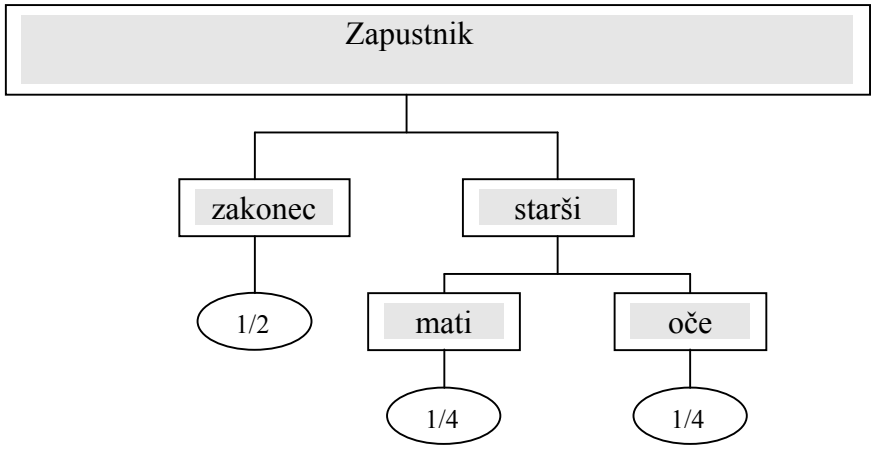

Shema št. 2

Če zapustnik ni zapustil potomcev in ne zakonca, dedujejo njegovi starši vso zapuščino po enakih delih, kar imenujemo **prirast.** Zapustnikovi bratje in sestre ter njihovi potomci dedujejo, če je eden od zapustnikovih staršev umrl pred zapustnikom, in sicer po načelu vstopne pravice.

Po **tretjem dednem redu** dedujejo dedi in babice (zapustnikovi stari starši), kadar zapustnik ni zapustil ne potomcev ne staršev in tudi ti niso zapustili nobenega potomca in ne zakonca.

Nujni dediči

Kljub temu, da zapustnik lahko naredi oporoko, zakon določa osebe, ki zaradi tesnega razmerja z zapustnikom dedujejo kljub njegovi drugačni volji. To so osebe, ki se imenujejo **nujni dediči.** To so zakoniti dediči (bratje in sestre dobijo nujni delež le tedaj, če so trajno nezmožni za delo in nimajo potrebnih sredstev za življenje).
Nujnim dedičem pripada **nujni delež,** ki se določa v razmerju do zakonitega dednega deleža.
Po prvem dednem redu znaša polovico, po drugem pa tretjino zakonitega dednega deleža.

Razdedinjenje

Oporočitelj lahko dediča, ki ima pravico do nujnega deleža**, razdedini** oziroma mu odvzame nujni delež v korist potomcev, kar mora v oporoki nedvoumno izraziti. Razlogi za razdedinjenje so lahko, če se je dedič huje pregrešil nad zapustnikom, če je naklepoma storil kakšno hujše kaznivo dejanje, ali če se je vdal brezdelju in nepoštenemu življenju.

4.3 Dedovanje na podlagi oporoke

Oporoka (testament) je enostranski pravni posel za primer smrti. Podobno kot drugi pravni posli, velja le, če so izpolnjeni določeni pogoji, in sicer: sposobnost in prostovoljnost oporočitelja ter vsebina in oblika oporoke.

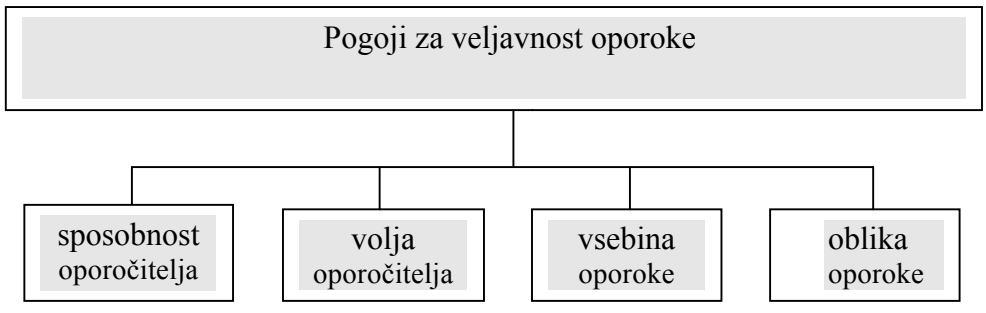

Oporočno sposoben je vsak, ki je zmožen veljavno napraviti, spremeniti in preklicati oporoko, je zmožen razsojati in je dopolnil 15 let starosti. Oporočitelj se **prostovoljno odloči** o tem, komu bo zapustil svoje premoženje za primer smrti. Njegova volja mora biti jasno izražena. Oporoka je neveljavna, če je bil oporočitelj z grožnjo ali s silo prisiljen, da jo je napravil oziroma jo je napravil zaradi zvijače ali ker je bil v zmoti. Oporočitelj pa lahko oporoko tudi vselej **prekliče.**

Vsebina oporoke mora biti možna, dopustna in določljiva. Oporočitelj določi dediče, lahko pa tudi volila, bremena in pogoje.

Oporoka mora biti napravljena **v eni od zakonsko določenih oblik.** Možna je:

- lastnoročna oporoka,
- pisna oporoka pred pričami,
- sodna oporoka,
- oporoka, sestavljena v tujini,
- mednarodna oporoka,
- oporoke v izrednih razmerah.

Lastnoročna oporoka je veljavna, če jo oporočitelj napiše z lastno roko in lastnoročno podpiše. Če datuma v oporoki ni, je oporoka kljub temu veljavna.

Pisna oporoka pred pričami je oporoka, pri kateri obstaja pisni sestavek, ki ga oporočitelj podpiše pred pričami. Oporočitelj mora znati brati in pisati.

Priče pri oporoki so lahko polnoletne osebe (poslovno sposobne), ki znajo brati in pisati, ne smejo biti oporočiteljevi sorodniki in iz oporoke ne smejo ničesar dobiti.

Sodno oporoko sestavi stvarno pristojno sodišče na podlagi oporočiteljeve izjave. Če pa oporočitelj ne zna ali ne more prebrati oporoke, ki mu jo je sodnik sestavil, mora oporoko prebrati sodnik v navzočnosti dveh prič. **Notarska oporoka**, ki jo sestavlja **notar** v obliki notarskega zapisa, ima enak pravni učinek kot sodna oporoka.

Sodni oporoki je podobna **mednarodna oporoka in oporoka, sestavljena v tujini**. Slednjo sestavi konzul ali diplomat.

Poznamo še oporoke, ki se lahko sestavljajo le **v izrednih razmerah in veljajo le določen čas**. Take so: oporoka, sestavljena na slovenski ladji, med izrednim ali vojnim stanjem in izredna ustna oporoka.

4.4 Prehod zapuščine na dediče

Zapustnikovo premoženje preide po samem zakonu na njegove dediče v trenutku njegove smrti. O dednih zadevah se vodi **zapuščinski postopek** pri pristojnem rednem sodišču, ki ga sodišče uvede **po uradni dolžnosti.** Sodišče mora ugotoviti, ali je pokojnik zapustil oporoko. Če ni znano, ali je kaj dedičev, povabi sodišče **z oklicem** tiste, ki mislijo, da imajo pravico do dediščine, naj se priglasijo sodišču. Če se po preteku enega leta po oklicu ne zglasi noben dedič, se zapuščina razglasi za lastnino Republike Slovenije.

Dediči morajo **pisno izjaviti,** ali sprejemajo zapuščino ali se ji odpovedo do konca zapuščinske obravnave. Pri oporočnem dedovanju imajo nujni dediči pravico uveljavljati svoje zahtevke.

Popis in cenitev zapustnikovega premoženja opravi notar oziroma izvršitelj. Od ugotovljene vrednosti premoženja se odštejejo **zapustnikovi dolgovi**. Ostanku premoženja se doda vrednost vseh **daril,** ki jih je zapustnik dal dedičem in drugim osebam.

Če zapustnik ni zapustil premoženja, se zapuščinska obravnava ne opravi. Po končani zapuščinski obravnavi izda sodišče **sklep o dedovanju.**

Pogosto si kdo zastavlja vprašanje, zakaj po umrlem ni bilo zapuščinskega postopka. Zapustnik namreč lahko svoje premoženje izroči in razdeli svojim potomcem še pred smrtjo. To stori z **dednimi pogodbami**, ki jih ureja **obligacijsko pravo**. Veljajo le, če se z njimi strinjajo potomci in so sestavljene v obliki notarskega zapisa.

NALOGA 1

Rešite naslednje primera tako, da odgovorite na zastavljena vprašanja. Odgovore ilustrirajte tudi s shemo.

Primer 1:

Zakonca Sanja in Matej sta imela hčerko Zalo in sinova Aleša in Nejca. Žena Sanja še živi, medtem ko je oče Matej umrl, pred očetom Matejem pa je že umrl sin Aleš, ki ima hčerki Ano in Tajo.

a) Kdo in kolikšen delež zapustnikovega premoženja bo dedoval?

_____

_____

b) Za kateri dedni red gre v tem primeru? _____

c) Ali gre v navedenem primeru za vstopno pravico ali za prirast?

_____

Primer 2:

Gospa Vida ni imela otrok. Tudi njen mož je že umrl. Živijo pa še njeni starši in sestre.

a) Kdo in kolikšen delež zapustnikovega premoženja bo po njej dedoval?

_____

_____

b) Za kateri dedni red gre v navedenem primeru? _____

c) Ali gre v naveden primeru za vstopno pravico ali za prirast? _____

NALOGA 2

Preverite razumevanje nujnih deležev.

a) Ali je mogoče, da bi oče vse svoje premoženje zapustil drugi ženi, hčerki Lari iz prvega zakona pa ne bi namenil ničesar? Kolikšen delež bi največ lahko dobila zapustnikova žena?

_____

b) Sin Gorazd, ki živi s svojo družino skupaj z očetom, rad zahaja po gostilnah. Ko pride domov z očetom, ki je že v letih, pogosto surovo ravna, ga zmerja in celo pretepa.
Kaj lahko oče z oporoko napravi zaradi sinovega ravnanja? Ugotovitev ustrezno obrazložite.

_____

_____

_____

NALOGA 3

				Povezava z modulom Poslovanje podjetij.

Primerjajte zakonite pogoje za veljavnost oporoke in pogodbe in ugotovite, v čem je razlika med oporoko in pogodbo, čeprav v obeh primerih gre za pravni posel?

NALOGA 4

Sestavite (izmišljen) primer oporoke pred pričami. Oblikujte skupine in simulirajte vloge oseb, ki sodelujejo pri sestavljanju oporoke: oporočitelja, dve priči in osebo, ki bo oporoko zapisala. Izpeljite postopek tako, kot določa zakon o dedovanju. Nato vsaka skupina predstavi svoje delo. Oporoke, ki ste jih napisali, med seboj primerjajte, ugotovite morebitne napake in ocenite svoje delo.

5 OBLIGACIJSKO PRAVO

	Vsakodnevno si zastavljamo različna vprašanja. Na primer, kako rešiti težave, če smo kupovali preko spletne trgovine in nismo dobili izdelka, ki smo ga želeli; ali kaj narediti z razglednicami, ki so nam jih poslali, čeprav jih nismo naročili; ali na primer, kdo bo moral povrniti škodo, ki je nastala, ker nam je spodrsnilo na poledenelem in neočiščenem pločniku in smo se hudo poškodovali. Pravna pravila nam dajejo odgovore, kako rešujemo take in podobne življenjske situacije.

5.1 Pojem in vrste obveznosti

Obligacijsko ali obveznostno razmerje je pravno razmerje, v katerem sme **upravičenec (upnik)** zahtevati od **zavezanca (dolžnika)** neko izpolnitev. **Izpolnitev** je skupni izraz za določeno ravnanje dolžnika, ki mora nekaj dati *(npr. izročiti blago),* storiti *(npr. popraviti pokvarjeni stroj),* dopustiti *(npr. dovoliti, da se vozi po njegovi poti)* ali opustiti *(npr. izdelka ne sme prodati drugemu)*. Upnik in dolžnik sta **stranki (udeleženci)** obligacijskega razmerja, za katerega je bistvena dolžnikova zaveza. To pomeni, da upnik lahko zahteva izpolnitev le od tega dolžnika *(npr. prodajalec lahko zahteva kupnino le od kupca in od nikogar drugega)*. Tako značilnost obligacij imenujemo **relativnost.** Za udeležence v obligacijskem razmerju veljajo načela enakopravnosti, vestnosti, poštenosti, skrbnosti ravnanja in še nekatera druga (1. do 14. člen OZ).

Najpomembnejši pravni vir, ki ureja obligacije, je **Obligacijski zakonik (OZ).**
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200797&stevilka=4826
Poleg OZ so pomembni še drugi zakoni, predvsem: Zakon o varstvu potrošnikov (ZVPot), Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence (ZPOmK), Zakon o elektronskem poslovanju (ZEPT) in drugi.
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199820&stevilka=815
Vir: http://www.uradni-list.si/1/content?id=81396
Vir: http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200057&stevilka=2615

Poznamo pa tudi avtonomne vire – **poslovne običaje in uzance**, ki se uporabljajo le, če se stranki zanje posebej dogovorita. Stranki urejata obligacijsko razmerje **svobodno** (avtonomija volje strank). Obligacijski zakonik vsebuje večinoma **dispozitivna pravna pravila**, ki strankam dopuščajo drugačno ureditev obligacijskega razmerja, kot jo določa zakon. Le nekatere določbe so prisilne (kogentne) narave, kar pomeni, da se jim stranki ne moreta izogniti.

Obveznostna razmerja je mogoče razdeliti na več vrst glede na njihove značilnosti.

- Po ***nastanku*** ločimo **poslovne** obveznosti *(npr. pogodba med strankama, ki sta jo stranki želeli skleniti)* in **neposlovne**, ki nastanejo brez volje strank *(npr. povzročitev prometne nesreče).*

- Glede na ***način ravnanja dolžnika*** ločimo **pozitivne** obveznosti *(aktivno ravnanje dolžnika)* in **negativne** obveznosti *(dolžnik nečesa ne sme storiti).*

- Glede na ***pravno varstvo*** poznamo **popolne** (civilne) obveznosti, katerim je zagotovljeno pravno varstvo *(mogoče jih je iztožiti),* in **nepopolne** (naturalne), pri katerih takega pravnega varstva ni *(npr. zastarana terjatev).*

- Po ***načinu ravnanja*** je dolžnikova izpolnitev lahko **enkratna** *(npr. kupec plača kupljeno stvar)* ali **trajna** *(gospodinjstvo vsak mesec plačuje elektriko).*

- Po ***pravnem temelju*** so obveznosti **kavzalne**, pri katerih je razlog obveznosti razviden *(npr. pri nakupu obleke),* in **abstraktne,** kjer razlog ni razviden *(npr. pri posojilu).*

- Po ***predmetu izpolnitve*** delimo obveznosti na take, pri katerih je predmet **individualno določen** *(npr. točno določena umetniška slika),* ali pa je predmet določen **po vrsti** *(npr. en učbenik prava iz naklade določenega števila).*

- Posebna vrsta obveznosti so **denarne obveznosti**.

- Po ***številu oseb*** so deljene, skupne, solidarne obveznosti in poroštva.

NALOGA 1

Preglejte Obligacijski zakonik. V njem poiščite:

a) določbe o vrstah obveznosti in navedite konkretne primere obveznosti po številu oseb,

b) primer dispozitivne določbe in primer določbe, ki ima prisilni značaj.

5.2 Nastanek obveznosti

Pravni temelji za nastanek obveznostnih razmerij so naslednji:

- **pogodbene obveznosti** – pogodba kot dvostranski pravni posel (potrebno je soglasje volje dveh strank) je najpogostejši temelj obligacij,

- **enostranski pravni posel** – o njem govorimo, kadar za nastanek pravnega posla zadošča volja ene same stranke. To so: javna obljuba nagrade *(npr. z oglasom v časopisu, na radiu)*, izdaja vrednostnega papirja, izkazani papirji *(npr. vstopnice za prireditve)* in izkazani znaki *(npr. garderobni znaki),*

- **odškodninske obveznosti** – nastanek oziroma povzročitev škode je pravni temelj, na podlagi katerega ima oškodovanec po zakonu pravico zahtevati odškodnino,

- **neupravičena obogatitev in poslovodstvo brez naročila *(reparacijske obveznosti)*** – neupravičeno se obogati, kdor si pridobi neko premoženjsko korist, ki nima pravnega temelja. Zato zakon določa, da je treba pridobljeno korist vrniti osebi, ki je bila zaradi tega prikrajšana; pri poslovodstvu brez naročila pa nekdo opravi posel za nekoga drugega, čeprav za to ni pooblaščen *(npr. nekdo prevzame za soseda pošiljko blaga, čeprav ga sosed za to ni pooblastil)*. Tujega posla se lahko nepoklicano lotimo le, če

ga ni mogoče odložiti, ker bi nastala škoda *(npr. pogasimo požar, če pri sosedu gori)*. V takem primeru mora tisti, čigar posel je bil opravljen, poslovodji brez naročila povrniti stroške.

5.2.1 Pogodbe

Pogodba je pravni posel, ki nastane s soglasjem volje obeh strank. Stranki jo sklepata z namenom, da se ustanovi, spremeni ali preneha določeno pravno razmerje.

	Pri modulu poslovanje podjetij ste v okviru trženja spoznali in izvajali proces nakupa in prodaje, pri čemer ste še posebej podrobno obravnavali ponudbo, zato jo le omenimo.

Postopek sklepanja pogodbe se začne praviloma s pogajanji. Toda pogajanja še ne zavezujejo. Pogodba nastane šele v trenutku, ko se stranki sporazumeta o njenih bistvenih sestavinah (15. člen OZ). Zakon razčlenjuje soglasje volje v dve fazi, in sicer na ponudbo in sprejem ponudbe. Pogodba torej nastane v trenutku, do ponudnik prejme od druge stranke izjavo o sprejemu ponudbe. **Ponudba + sprejem ponudbe = sklenitev pogodbe.**

pogodba-pogodbe.com

Za veljavnost pogodbe morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji, in sicer: sposobnost strank, njuna izjava volje, vsebina – predmet izpolnitve in oblika pogodbe. Če pogoji niso izpolnjeni, je pogodba **neveljavna** in stranka ne more zahtevati izpolnitve obveznosti po sodni poti. Ločimo dve obliki neveljavnosti: ničnost in izpodbojnost.

Ničnost je strožja oblika neveljavnosti in pomeni, da stranki kršita javni interes. **Izpodbojnost** pogodbe pa pomeni, da je od volje strank odvisno, ali bo pogodba ostala veljavna ali ne.

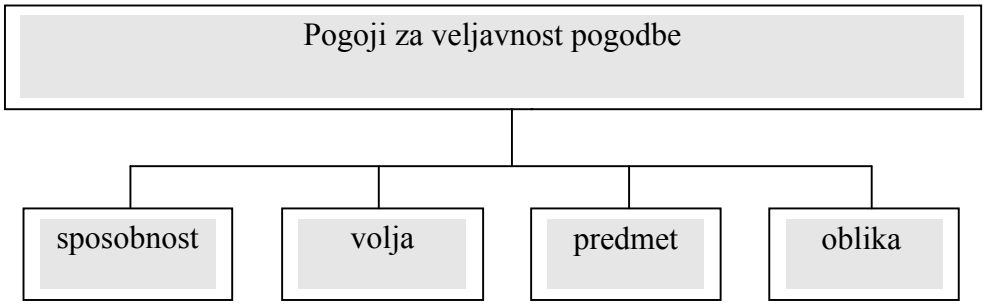

Sposobnost strank

Stranki morata za sklenitev pogodbe imeti pravno in poslovno sposobnost.

Fizična oseba dobi **pravno sposobnost** (lastnost, da je nosilec pravic in obveznosti) z rojstvom, izgubi pa s smrtjo, medtem ko pravna oseba dobi pravno sposobnost z vpisom v register, izgubi pa jo z izbrisom iz registra. **Poslovna sposobnost** pomeni samostojno izražati voljo, ki je potrebna za veljavno sklenitev pogodbe. Popolno poslovno nesposobni so otroci do 15. leta. Zato bi bil posel, ki bi ga sklenil otrok, ničen. Z dopolnjenim 15. letom otrok pridobi omejeno poslovno sposobnost *(npr. lahko kupuje stvari, primerne njegovi starosti, sklene delovno razmerje)*. Popolno poslovno sposobnost pridobi fizična oseba z 18. letom. Pravna oseba je umetna tvorba, zato v njenem imenu voljo oblikuje in izraža njen ***zastopnik*** oziroma organ. Fizična oseba, ki nima poslovne sposobnosti, in pravna oseba torej lahko sklepata posle samo s pomočjo zastopnikov. Poznamo: **zakonito** zastopanje *(npr. starši so zakoniti zastopniki otrok, direktor je zastopnik družbe)*, zastopanje **na podlagi pooblastila** *(pooblaščenec je lahko npr. odvetnik)* in zastopanje **na podlagi odločbe pristojnega organa** *(npr. sodišče odvzame osebi opravilno sposobnost in ji hkrati določi zastopnika).*

Volja strank

Volja strank mora biti **prava.** Kadar izjavljena volja ni v skladu s pravo voljo, govorimo o **napakah volje**. Poleg navidezne (simulirane) izjave volje, ali izjave, dane v šali, so pomembni primeri, kadar gre za neskladje med voljo in izjavo volje.

Volja strank ni prava, kadar je izražena pod vplivom grožnje, zmote ali prevare.

O grožnji govorimo, kadar pogodbena stranka ali kdo tretji povzroči drugi pogodbeni stranki utemeljen strah, zaradi katerega stranka sklene pogodbo, ki je sicer ne bi sklenila. Tako pogodbo lahko stranka izpodbija.

Zmota pomeni, da se predstave ene pogodbene stranke ne ujemajo z resničnim stanjem. Da bi se stranka lahko sklicevala na zmoto, mora biti zmota bistvena, to pomeni, da stranka ne bi sklenila pogodbe, če bi imela pravilno predstavo o resničnem stanju. Od zmote pa moramo ločiti prevaro.

Prevara je ravnanje, s katerim ena pogodbena stranka namenoma povzroči zmoto pri drugi stranki. Torej drugo stranko napeljuje k sklenitvi pogodbe z zvijačo. Čeprav zmota ni bistvena, ima stranka, ki je bila prevarana, pravico zahtevati razveljavitev pogodbe in povrnitev škode, če jo je utrpela.

Predmet izpolnitve

Dolžnik se je z izpolnitvijo zavezal nekaj dati, storiti, opustiti ali dopustiti. Ta obveznost mora biti mogoča, dopustna in določena ali določljiva, sicer je pogodba nična.

O **nezmožnosti** izpolnitve govorimo, kadar ni predmeta, na katerega se pogodba nanaša *(npr. oče sklene pogodbo o prodaji avtomobila, sin pa prav v tistem času doživi prometno nezgodo in avto uniči)*.

O **nedopustnosti** govorimo, če je predmet v nasprotju z ustavnimi načeli, s prisilnimi predpisi ali z moralo *(npr. prekupčevanje z mamili)*.

Predmet je **določen**, če je ob sklenitvi pogodbe znan. Lahko pa je **določljiv**, kar pomeni, da pogodba vsebuje podatke, s katerimi ga je mogoče določiti *(npr. da velja dnevna tržna cena),* ali prepustita nekomu tretjemu, da ga določi *(npr. sodnemu cenilcu)*.

Oblika (obličnost) pogodbe

Za sklenitev pogodbe se načeloma ne zahteva posebna oblika. Glede obličnosti ločimo **neformalne oblike** (ustno sklenjene pogodbe, molče, sklepno ali konkludentno ravnanje) in **formalne oblike** (pisna oblika, pred pričami, notarska oblika). O obliki pogodbe velja torej **sporazum ali konsenz** med strankama. Izjemoma pa zakon določa, da pogodba mora biti v pisni obliki. Takrat stranki morata to upoštevati, sicer bi bila pogodba nična. **Pisna oblika** se zahteva, kadar gre za varstvo javnega interesa – vse pogodbe glede nepremičnin, varstvo potrošnikov, bančne posle, poroštvene pogodbe, zastopniške pogodbe, zavarovalne pogodbe idr. Naj omenimo, da se v pravnem prometu najpogosteje sklepajo

pogodbe v pisni obliki (pogodba je napisana in podpisana), kar omogoča lažje dokazovanje in zrelejše razmišljanje strank.

NALOGA 1

Ugotovite, katere napake volje so nastale v naslednjih primerih, tako da s puščicami povežete primer v levem stolpcu z ustrezno napako volje v desnem stolpcu.

Primer izjave volje strank		napaka volje
a) Prodajalec kupca prepriča, da ima slika, ki jo prodaja, umetniško vrednost, čeprav dobro ve, da je slika le ponaredek.	•	• grožnja
b) Miha posodi prijatelju Alešu 100 evrov, ker mu je ta zagrozil, da bo sicer pretepel njegovega mlajšega brata.	•	• zmota
c) Ana se dogovori z Nino, da ji bo prodala kolo za 120 evrov. Ana misli na svoje staro kolo, Nina pa je prepričana, da kupuje njeno novo kolo.	•	• prevara
č) Prodajalec z darilno pogodbo podari svojo njivo kupcu, čeprav je kupec zanjo dejansko plačal 3.000 evrov. Tako sta se dogovorila, da bi se izognila plačilu dajatve.	•	• navidezna (simulirana) pogodba

NALOGA 2

Presodite, za katero obliko neveljavnosti pogodbe gre v naslednjem primeru, in pojasnite posledice ničnosti in neveljavnosti.

	Oblika neveljavnosti pogodbe	**ničnost**	**izpodbojnost**
a)	Učenec devetega razreda osnovne šole si je za denar, ki ga je dobil za rojstni dan, kupil glasbeni stolp v vrednosti 400 evrov.		
b)	Lastnik hiše se s kupcem ustno dogovori, da mu proda hišo za 120.000 evrov.		
c)	Dijakinja 3. letnika, ki še ni dopolnila 18 let, je v imenu razreda podpisala pogodbo s turistično agencijo za zaključni izlet.		
č)	Prodajalec je kupcu prodal 200 gramov marihuane.		

NALOGA 3

Povezava z modulom Ekonomika poslovanja.

Na temelju OZ (190. do 198. člen) poiščite konkretne primere neupravičene obogatitve. Pri ekonomiki poslovanja ugotovite, kako bi v računovodstvu rešili primer dvojnega plačila obveznosti.

5.2.2 Odškodninske obveznosti

Obligacijska načela določajo, da je prepovedano povzročati škodo drugim pravnim subjektom. **Povzročitev škode** pomeni hkrati nastanek odškodninske obveznosti, torej dolžnost povzročitelja škode **(poškodovalca),** da poravna škodo, za katero je odgovoren, in pravico druge stranke **(oškodovanca),** da zahteva povrnitev nastale škode.

Poznamo **poslovno odškodninsko obveznost**, pri kateri škoda nastane zaradi tega, ker poškodovalec krši pogodbeno obveznost *(npr. dobavitelj zamuja z izročitvijo surovin, ki so potrebne za proizvodni proces, zato podjetje utrpi škodo),* in **neposlovno odškodninsko obveznost,** pri kateri škoda nastane zaradi nedopustnega ravnanja poškodovanca, ki ni v pravni zvezi z oškodovancem *(npr. nepreviden voznik avtomobila se zaleti v sosedovo ograjo in jo poškoduje).*

Za nastanek odškodninske obveznosti morajo biti izpolnjeni štirje pogoji, in sicer nastanek nedopustnega škodnega ravnanja, nastanek škode, vzročna zveza med ravnanjem povzročitelja in nastalo škodo ter odgovornost povzročitelja.

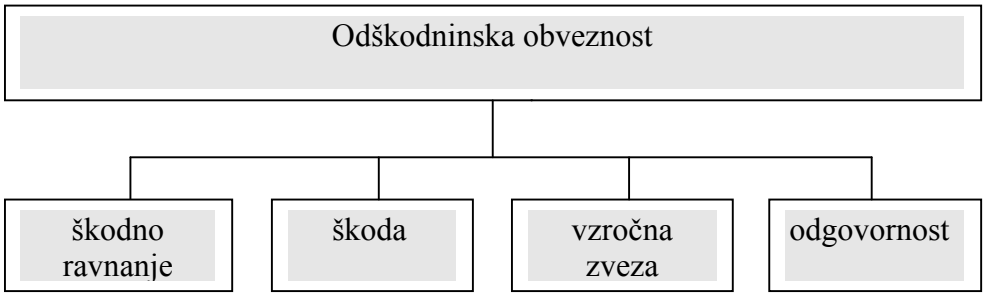

Škodno ravnanje je protipravno ravnanje in pomeni kršitev zakonitih ali poslovnih obveznosti *(npr. prehitra vožnja, neizpolnitev pogodbe).*

Izjema je nedopustno ravnanje v silobranu (obramba sebe ali koga drugega v primeru napada) ali v stiski (odvrniti določeno nevarnost, ki je grozila in je pri tem nastala škoda) ali pa, če oškodovanec sam privoli v škodno ravnanje *(npr. lastnik serviserju dovoli, da popravi napravo, ki pa se lahko pri popravilu tudi uniči).*

Škoda je premoženjska (materialna ali gmotna) ali nepremoženjska.

Premoženjska škoda je:

- zmanjšanje premoženja – **navadna škoda** *(npr. blago se med prevozom uniči)* ali

- preprečitev povečanja premoženja – **izgubljen dobiček** *(npr. delavec zaradi telesne poškodbe ne more delati in ne ustvarja dohodka).*

Nepremoženjska (nematerialna ali negmotna) škoda je povzročitev:

- telesnih (fizičnih) bolečin zaradi poškodbe,
- strahu,
- duševnih (psihičnih) bolečin zaradi zmanjšanja življenjskih aktivnosti, skaženosti, invalidnosti, razžalitve dobrega imena in časti, okrnitve osebnostnih pravic ali smrt bližnje osebe.

Načini povrnitve škode so odvisni od vrste škode, ki je nastala. Pri premoženjski škodi je potrebno vzpostaviti prejšnje stanje – **restitucijo** *(npr. popraviti poškodovano vozilo)*. Če vzpostavitev prejšnjega stanja ni mogoča ali ni nujno, da prejšnje stanje vzpostavi povzročitelj, je oškodovancu potrebno izplačati denarno odškodnino – **denarno ekvivalenco.**
Pri nepremoženjski škodi vrnitev v prvotno stanje ni mogoče, zato se škoda omili z denarno odškodnino kot zadoščenje, ki ga imenujemo denarna **satisfakcija.**

Vzročna zveza mora obstajati med škodnim ravnanjem in škodo. Škodno ravnanje je torej vzrok, škoda pa posledica tega vzroka *(npr. zalet z avtom v ograjo je vzrok, posledica pa je poškodovana ograja).* Vprašanje vzročne zveze je pogosto zapleteno, saj je vzrokov lahko tudi več.

Odgovornost je za nastanek odškodninske obveznosti najpomembnejša, kajti brez nje odškodninska obveznost sploh ne nastane. Povzročitelj je zavezan škodo povrniti le, če je za njen nastanek odgovoren. Povzročiteljeva odgovornost je lahko:

- subjektivna (krivdna) ali
- objektivna (ne glede na krivdo).

Krivdno odgovarja samo povzročitelj, ki je **deliktno sposoben**. Deliktno nesposobni so otroci do 7. leta starosti; otroci med 7. in 14. letom, ki niso sposobni razumeti svojega dejanja; osebe zaradi duševne bolezni oziroma osebe, ki niso zmožne razsojati.
Običajno mora biti podana subjektivna odgovornost, to pomeni, da je povzročitelj škode kriv za svoje ravnanje. **Krivda** je dana, kadar poškodovalec povzroči škodo:

- **namenoma - naklepno** (povzročitelj ve, da bo z njegovim ravnanjem nastala škoda in jo tudi hoče) ali

- **iz malomarnosti** (povzročitelj bi moral vedeti, da lahko nastane škoda, pa ni bil dovolj skrben, da bi jo preprečil).

Ker se povzročiteljeva krivda domneva, mora povzročitelj dokazati, da je škoda nastala brez njegove krivde. Če tega ne dokaže, mora škodo povrniti. To ***pravilo*** se imenuje **obrnjeno dokazno breme.**

Objektivna odškodninska odgovornost je ***izjema***, ki nastopi samo v primerih, ki jih določa zakon. Povzročitelj škode je odgovoren ne glede na krivdo.

Zakon določa objektivno odgovornost:

- za ravnanje druge osebe,
- za škodo od nevarne stvari ali opravljanja nevarne dejavnosti.

Objektivna odgovornost **za druge osebe** je odgovornost **staršev** za škodo, ki jo povzroči otrok, star manj kot sedem let. Prav tako **delodajalec** odgovarja za škodo, ki jo povzročijo njegovi delavci pri delu ali v zvezi z delom neki tretji osebi. Razlog take ureditve je, da oškodovanec ima večje zagotovilo za povrnitev škode.

Za škodo, ki nastane zaradi **nevarne stvari** *(strupi, kemikalije, nevarni stroji, motorna vozila, smučarske sedežnice idr.),* objektivno odgovarja tisti, ki je lastnik nevarne stvari. Za škodo, ki nastane zaradi opravljanja **nevarne dejavnosti,** pa objektivno odgovarja tisti, ki tako dejavnost opravlja *(npr. proizvajalci kozmetičnih izdelkov, živil idr., ki se objektivni odgovornosti izognejo s tem, da na izdelku navedejo navodila za uporabo, rok trajanja pri živilih itd.).* Pri objektivni odgovornosti se je odškodninski odgovornosti mogoče izogniti le tedaj, če odgovorna oseba dokaže, da je škoda nastala zaradi višje sile *(npr. potresa, poplave),* zaradi ravnanja samega oškodovanca ali ravnanja tretjega, ki ga ni bilo mogoče pričakovati in se mu izogniti.

NALOGA 1

V tabeli označite, katera vrsta škode je nastala v naslednjih primerih.

	Primer nastale škode	premoženjska škoda – navadna škoda	premoženjska škoda – izgubljen dobiček	nepremo-ženjska škoda
a)	Tovorno vozilo prevoznika je bilo v prometni nesreči poškodovano, zato prevoznik ni mogel opravljati svoje dejavnosti.			
b)	Delavka zaradi prometne nezgode ni hodila v službo tri mesece. Pretrpela je tudi telesne bolečine in strah.			
c)	Kooperant podjetju ni pravočasno dobavil sestavnih delov, zato se je zaustavil proizvodni proces.			
č)	Aleš je postal invalid zaradi nezgode na delovnem mestu.			
d)	Živa je padla na poledenelem pločniku, si zlomila roko in uničila plašč in torbico.			
e)	Niko se je sporekel s prijateljem Janom. Najprej ga je žalil, nato pretepel, nazadnje mu je uničil še i-pod.			

NALOGA 2

Razmislite in označite, ali je v naslednjih primerih nastala subjektivna ali objektivna odgovornost in presodite, kdo je odgovoren za nastalo škodo.

a) Nejc se je zaletel v avtomobil, ki je vozil pred njim, ker je voznik tega avtomobila naenkrat zaustavil vozilo.

Odgovornost: subjektivna □ objektivna □

---

b) Vida je kupila sendvič v samopostrežni prodajalni, ga takoj pojedla in imela hude prebavne motnje.

Odgovornost: subjektivna □ objektivna □

---

c) Lastnik kmetijskega stroja je stroj posodil prijatelju, da si je z njim opravil delo na njivi, pri čemer se je hudo poškodoval, ker stroja ni znal pravilno zaustaviti.

Odgovornost: subjektivna □ objektivna □

5.3 Prenehanje obveznosti

Prenehanje obveznosti pomeni, da pravice in obveznosti med strankama ugasnejo. Cilj obligacijskega razmerja je, da se nastala obveznost izpolni. Zato je izpolnitev tudi najpogostejši in najbolj naraven način prenehanja obveznosti.

Izpolnitev pomeni, da je dosežen namen, ki ga stranki želita doseči. Dolžnik mora izpolniti upniku tisto, **kar je vsebina obveznosti in tako, kot se glasi**. Glede predmeta izpolnitve dolžnik ne more izpolniti obveznosti s čim drugim, tudi upnik ne more zahtevati česa drugega, razen če bi se tako dogovorila (nadomestna izpolnitev).

	Izpolnitev obveznosti ste podrobno spoznali v okviru modula Poslovanje podjetij, vsebinski sklop Trženje.

Obligacijski zakonik poleg vsebine podrobno opredeljuje **kraj, čas in način izpolnitve** ter **kršitve obveznosti**. Neizpolnitev obveznosti in nepravilno izpolnitev ter pravne posledice ste spoznali že v okviru drugih vsebinskih sklopov, zato več o izpolnitvi poiščite v Obligacijskem zakoniku, 271. do 310. člen.

Poznamo še nekatere druge, manj pogoste načine prenehanja obveznosti, in sicer:

- **pobotanje ali kompenzacija** je v tem, da terjatev, ki jo ima upnik do dolžnika, pobota s tem, kar upnik dolguje dolžniku; smisel pobotanja je, da odpade dvojno plačilo; pogoj za pobotanje pa je, da sta terjatvi vzajemni, istovrstni, zapadli in iztožljivi;
- **odpust dolga** je sporazum, pri katerem upnik dolžniku izjavi, da ne bo zahteval izpolnitve obveznosti, dolžnik pa se s tem strinja;
- **prenovitev ali novacija** je dogovor med upnikom in dolžnikom, da obstoječo obveznost nadomestita z novo; stara obveznost ugasne in jo nadomesti nova z drugačno vsebino;
- **združitev ali konfuzija** pomeni, da obveznostno razmerje preneha, če v njem ista oseba postane upnik in dolžnik;
- **s pretekom časa** obveznost preneha, če je bila sklenjena pogodba za določen čas; če čas trajanja ni določen, pa obveznost preneha z **odpovedjo**;
- **s smrtjo upnika ali dolžnika** obveznost preneha, če tako določa zakon, če je tako dogovorjeno med strankama ali narava odnosa med strankama.

Od prenehanja obveznosti pa moramo razlikovati **zastaranje**. Posledica zastaranja ni prenehanje obveznosti, ampak pomeni, da obveznost postane **neiztožljiva,** če upnik določen čas ne zahteva izpolnitve obveznosti.

Splošni zastaralni rok je pet let, posebni roki so za odškodninske terjatve *(npr. prometne nesreče),* ki zastarajo v treh letih, in gospodinjske terjatve, ki zastarajo v enem letu *(npr. plačilo komunalnih storitev, razne naročnine idr.)*. Zastaralni rok pa včasih zaradi določenih okoliščin ne teče – gre za **zadržanje** zastaranja *(npr. v primeru naravnih nesreč, mobilizacije).*

Zastaralni rok se lahko **pretrga** in začne znova teči, če dolžnik prizna svoj dolg (npr. plača del obveznosti), ali če ga upnik sodno uveljavlja, torej vloži tožbo zoper njega in zahteva izpolnitev obveznosti.

NALOGA 1

Pojasnite, za katere načine prenehanja obveznosti gre v naslednjih primerih, in ugotovite, kdaj zastara navedena terjatev.

a) Študentka Maja je imela sklenjeno najemno pogodbo za stanovanje za eno leto.

_____

b) Kupec in prodajalec sta se dogovorila za dobavo božičnih okraskov. Kupec je izjavil, da prodajalcu dogovorjenih okraskov ni treba dobaviti, prodajalec pa se je s tem strinjal.

_____

c) Oče in sin sta se dogovorila, da bo oče prodal sinu rabljen avtomobil. Pozneje pa sta se zmenila, da prodajno pogodbo zamenjata za darilno pogodbo.

_____

č) Tine dolguje Aljažu 300 evrov najemnine, Aljaž pa Tinetu 280 evrov, ki mu jih je ta posodil. Dogovorila sta se za vračilo zadnji dan v mesecu.

_____

d) Avtomobilist je 3. 3. 2010 zbil kolesarja, ki se je zaradi tega poškodoval. Kdaj zastara terjatev poškodovanega kolesarja za plačilo nepremoženjske škode?

_____

5.4 Obligacijske pogodbe

Obligacijski zakonik ureja številne pogodbe, čeprav sta tako ime, kot vsebina pogodbe stvar medsebojnega dogovora med strankam. Pogodbe, ki jih ureja zakonik, se imenujejo **imenovane (imenske) pogodbe**. Nekatere od njih se pojavljajo tako na področju gospodarstva kot negospodarstva *(npr. pogodba za nakup službenega avtomobila za potrebe podjetja je gospodarska pogodba, nakup avtomobila za naše lastne potrebe pa je civilna pogodba)*, medtem ko so nekatere pogodbe značilne predvsem za gospodarska pogodbena razmerja. Tako bi obligacijske pogodbe lahko razdelili v dve skupini:

- obligacijske pogodbe civilnega prava (npr. darilna pogodba),

- gospodarske pogodbe (npr. prevozna, licenčna, skladiščna, špedicijska, komisijska in pogodba o trgovskem zastopanju).

Vse druge pogodbe, ki imajo že stalna imena in niso urejene v zakonu, ali pogodbe, ki jim imena dajo stranke *(npr. pogodba o popravilu avtomobila)*, imenujemo **neimenovane (neimenske) pogodbe.**

Obligacijske pogodbe, ki so urejene v zakonu:	Obligacijske pogodbe, ki v zakonu niso urejene:
• prodajna pogodba, • menjalna pogodba in prodajno naročilo, • gradbena pogodba, • licenčna pogodba, • prevozne pogodbe v železniškem, cestnem, pomorskem in zračnem prometu, • skladiščna pogodba, • komisijska pogodba, • pogodba o trgovskem zastopanju in posredniška pogodba, • pogodba o kontroli blaga in storitev, • pogodba o organiziranju turističnih potovanj, • zavarovalna pogodba.	• pogodba o leasingu, • pogodba o factoringu, • pogodba o franchisingu, • pogodba o foreitingu, • pogodba o managemntu, • pogodba o consultingu, • druge podobne pogodbe.

Za vse navedene pogodbe veljajo **enaka temeljna pravila glede sklepanja, veljavnosti in prenehanja,** ki smo jih v tem poglavju že spoznali, zato posameznih pogodb ne bomo obravnavali. Navajamo spletne povezave, s pomočjo katerih lahko najdete tiste, ki vas bodo zanimale.

Obrazci in vzorci pogodb: ***Vir: http://www.rea.si/vzorci_pogodb.php***

Prodajna pogodba (o nakupu avtomobila)

Vir:http://www.rea.si/library/files/Kupoprodajna_pogodba.doc

Darilna pogodba

Vir: http://www.pogodba-pogodbe.info/tag/darilna-pogodba/

Vir: http://www.informiran.si/survey.aspx?docID=922

Najemna (zakupna) pogodba

Vir: http://www.informiran.si/survey.aspx?docID=847

Vir: http://najel.bi/faq/contract

Prodajno pogodbo ste podrobno spoznali v okviru modula Poslovanje podjetij, vsebinski sklop Trženje, zato navajamo le oporne točke za sestavo konkretnega primera.

Pojem prodajne pogodbe: prodajalec se zaveže, da bo kupcu izročil stvar tako, da bo kupec na stvari pridobil lastninsko pravico, kupec pa se zaveže, da bo prodajalcu plačal določeno kupnino. Namen prodajne pogodbe je menjava blaga za denar.

Prodajna pogodba mora **obvezno** vsebovati naslednje sestavine: ime prodajalca in kupca, stvar (količino) in ceno (kupnino), v nasprotnem primeru je pogodba nična. Lahko pa vsebuje še druge sestavine, kot so dobavni in plačilni pogoji, podatki o embalaži idr., za katere se stranki v praksi običajno dogovorita zaradi lažjega dokazovanja, če pogodba ni pravilno izpolnjena.

V primeru nepravilne izpolnitve prodajne pogodbe zakon določa:

- odgovornost za napake (stvarne in pravne napake),
- postopek uveljavljanja napak.

Posebna vrsta prodajne pogodbe, pomembna predvsem zaradi varstva potrošnikov, je:

- prodaja na obroke.

Posebna obveznost po zakonu je:

- garancija za brezhibno delovanje prodane stvari, namenjena tehničnemu blagu.

Zahtevki kupca v primeru napak:

- zahtevek za odpravo napake ali izročitev druge stvari brez napake,
- zahtevek za znižanje cene,
- zahtevek za razdrtje pogodbe (najprej je treba zahtevati pravilno izpolnitev),
- odškodninski zahtevek, če je zaradi napake nastala škoda.

Kupec se prosto odloča med navedenimi zahtevki.

NALOGA 1

				Povezava z modulom Poslovanje podjetij, vsebinski sklop Trženje.

Razmislite, katere prodajne pogodbe sklepate v vsakdanjem življenju, in s pomočjo spletne povezave sestavite preprost primer nakupa oziroma prodaje izdelka, za katerega se odločite. Upoštevajte obvezne sestavine, ki so potrebne za veljavnost pogodbe in sestavljene pogodbe med seboj primerjajte.

6 LITERATURA IN VIRI

Bohinc, R., Cerar, M., Rajgelj, B. (2006). Temelji prava in pravne ureditve: za nepravnike. Ljubljana: GV Založba.

Kukec, B. (2006). Veliki družinski pravni priročnik. Ljubljana: Prešernova družba.

Krašovec, D. (2008). Veliki komentar zakona o delovnih razmerjih. Ljubljana: Primath.

Kuzma, B., Berke, N., Vidovič D. (2005). Uvod v pravo. Delovni zvezek. Ljubljana: DZS.

Lenardič, D. (1988). Zlata pravila življenja. Zbirka izrekov. Žirovnica: Neodvisni založnik.

Nussdorfer, V. (2008). Vrednote na odru življenja. Ljubljana: Planet GV.

Obligacijski zakonik, Uradni list RS, št. 97/2007.

Perenič, A. (1993). Pravo. Ljubljana: DZS.

Perenič, A., Juhart M., Grilc, P., Kuzma, B., Igličar, A. (2002). Uvod v pravo. Ljubljana: DZS.

Radić, T. (1996). VOX POPULI. Zlata knjiga pregovorov vsega sveta. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Slovenija. (2008). Ustava Republike Slovenije. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Zupančič, Karel (2005). Dedovanje z uvodnimi pojasnili, Uradni list RS: Ljubljana.

Zakon o delovnih razmerjih, Uradni list RS, št. 42/2002, 103/2007.

Zakon o dedovanju, Ur. l. RS, št. 83/2001.

Zakon o varstvu potrošnikov, Uradni list RS, št. 98/2004.

Določitev zemljišča pod stavbo. Vprašajte geodeta. Odmera, d. o. o. Dostopno na: http://www.odmera.si/dolocitev-zemljisca-pod-stavbo (17.4. 2011).

GBD. Varnost, strokovnost, donosnost. Postopek sklenitve pogodbe. Dostopno na: http://www.gbd.si/Postopek-Sklenitve-Pogodbe.aspx?l1=20&l2=30&l3=20

Gradovi v oblakih. Hipoteka. Dostopno na: http://gradovivoblakih.blogspot.com/2010_04_01_archive.html (30. 4. 2010).

Kaj mora vsebovati pogodba o zaposlitvi. Dostopno na: http://www.poslovni-bazar.si/?article=2445&mod=articles (18. 5. 2010).

Pogodba pogodbe. Dostopno na:http://www.pogodba-pogodbe.com/2010/09/paket-zaposlitev/ (21. 9. 2010).

Podpora stavkajočim delavcem Vegrada. Sindikat delavcev gradbenih dejavnosti Slovenije. Dostopno na: http://www.sdgd.si/arhiv_novic/?stran=6 (24. 9. 2010).

Slika na naslovnici: vzorci-pogodb.flashartpro.com
Vzorci pogodb in zakonski predpisi. Dostopno na: http://vzorci-pogodb.flashartpro.com/iz-prava.